

Fortsatt forbrytelse

Kandidatnummer: 535

Veileder: Anders Løvlie

Leveringsfrist: 25.04.2007

Til sammen 17 549 ord

24.04.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling og presentasjon av tema	1
1.2	Valg av tema, begrepsavklaring og avgrensning	4
1.3	Rettskilder og metode	5
1.4	Komparativ rett	5
1.5	Oppgavens oppbygning	7
<u>2</u>	<u>FORBRYTELSESENHET ELLER FORBRYTELSESFLERHET?</u>	<u>8</u>
2.1	Generelt	8
2.2	Forbrytelsesflerhet	8
2.3	Loven statuerer forbrytelsesenhets	9
2.4	Rettspraksis har skapt forbrytelsesenhets	11
<u>3</u>	<u>VURDERINGSTEMA</u>	<u>13</u>
3.1	Utgangspunktet – helhetsvurdering	13
3.2	Likhet i handlingens art og forøvelsesmåte	15
3.2.1	Generelt	15
3.2.2	Grad av likhet	17
3.2.3	Ulik alvorlighetsgrad	19
3.3	Samme eller forskjellig fornærmede/en eller flere offentlig interesser	21
3.4	Sammenheng i tid, herunder hyppighet	23

3.4.1	Generelt	23
3.4.2	Når gjerningsmannen har herredømme	24
3.4.3	Handlingsplikt	28
3.5	Tilknytning til samme sted	30
3.6	Felles forsett	32
<u>4</u>	<u>KONSEKVENSEN AV SONDRINGEN FORBRYTELSESENHET OG –FLERHET</u>	<u>34</u>
4.1	Strafferettlig	34
4.1.1	Strafferamme og straffeutmålingen	34
4.1.2	Foreldelse	35
4.1.3	Betydningen for subsumsjonen	37
4.1.4	Straffelovens stedelige virkeområde	39
4.1.5	Straffelovens virkeområde i tid	39
4.1.6	Beregning av det utbytte som inndras	40
4.2	Prosessuelt	41
4.2.1	Individualisering av tiltalebeslutningen	41
4.2.2	Rettens kompetanse	43
4.2.3	Spørsmål til lagretten	46
4.2.4	Bevis- og voteringstemaet for skyldspørsmålet	47
4.2.5	Krav til domsgrunner for skyldspørsmålet	48
4.2.6	Rettskraft	49
4.2.7	Påtaleadgangen og påtaleunntatelse	51
4.2.8	Bruk av tvangsmidler ved forebyggende tiltak	52
4.2.9	Pågrepelse og varetektsfengsling	54
<u>5</u>	<u>KONSEKVENSBETRAKTNINGER</u>	<u>55</u>
5.1	Generelt	55
5.2	Straffeutmåling	56
5.3	Individualisering av tiltalebeslutningen	57

5.4	Foreldelse	60
5.5	Konsekvens versus konsekvens	60
<u>6</u>	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>62</u>
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>65</u>
<u>8</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling og presentasjon av tema

Denne oppgaven skal ta for seg det tilfellet der flere likeartede straffbare handlinger eller unnlatelser er begått i nær sammenheng, men etter hverandre i tid. Det vil da rettslig sett kunne stilles spørsmål om disse straffbare handlingene skal betraktes som ett eller flere lovbrudd. Dette kan undertiden volde tvil. Hvorvidt de anses som en enhet eller flerhet, vil både ha strafferettslige og straffeprosessuelle konsekvenser.

Problemstillingen jeg reiser er: Når skal overtredelsene anses som ett straffbart forhold? Eller motsatt: Når skal de anses som flere enkeltstående straffbare forhold? Samt hvilke konsekvenser denne grensen har rettslig sett.

I dagliglivet vil det sjelden by på problemer å fastslå når det foreligger ett og når det foreligger flere forhold. Det at en mann voldtar en kvinne på deres felles arbeidsplass, først en gang i januar, så en gang i februar, for tilslutt å gjøre det en gang i mars, synes å måtte betraktes som tre forskjellige forhold. Samme som at et innbrudd og en legemskrenkelse begått etter hverandre i tid må betraktes som to forskjellige forhold. I det siste tilfellet vil det heller ikke være tvil om hvordan handlingene rettslig sett skal bedømmes.

Overtredelsene er av en så ulik art at det åpenbart dreier seg om flere straffbare forhold, som dermed bedømmes som to enkeltstående forbrytelser. Det første eksempelet derimot kan rettslig sett bli betraktet som ett straffbart forhold hvis det foreligger en slik nær tilknytning mellom handlingene at det er naturlig å se dem som en forbrytelsesenhets. Dette på bakgrunn av en del momenter, herunder likhet i handlingens art, sammenheng i tid, tilknytning til samme sted, et felles forsett hos gjerningsmannen og krenkelse av samme fornærmede. Det kalles da en fortsatt forbrytelse.

Her blir flere handlinger som i det daglige anses som flere forhold, rettlig sett slått sammen til en enhet og betraktet som ett forhold.¹

I tillegg til de nevnte momentene vil de strafferettslige og straffeprosessuelle konsekvensene for om overtredelsene skal betraktes som ett eller flere lovbrudd, undertiden være styrende for hva som er naturlig. Ulike hensyn kan da ligge til grunn. Ofte vil ikke disse korrespondere med hva som er det logiske.

Spørsmålet om når det foreligger ett eller flere lovbrudd vurderes i sammenheng med legalitetsprinsippet i strafferetten, nemlig kravet til lovhjemmel. Dette er en av de fire straffbarhetsbetingelsene som må være oppfylt for at gjerningsmannen skal kunne straffes. I dette kravet ligger det at gjerningsmannens handlemåte må dekke av gjerningsbeskrivelsen i straffebudet. I de aller fleste straffebud retter gjerningsbeskrivelsen seg mot enkeltstående handlinger. Utgangspunktet synes derfor å være at der det er begått flere handlinger i strid med disse bestemmelsene, vil hver av dem bli ansett som selvstendige lovbrudd. Men slik er det ikke bestandig. Rettspraksis har ved en rekke anledninger betraktet overtredelsene som en forgåelse. Dette er illustrert i figuren nedenfor. I forhold til den rettslige siden viser den at rettsfakta som rettsregelen etterspør, åpner for at flere handlinger både kan bedømmes som ett og flere straffbare forhold.

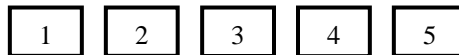
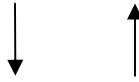
Lovens ordlyd synes dermed å gi en begrenset veiledning for når flere overtredelser henholdsvis skal anses som ett eller flere straffbare forhold. Og den vil da heller ikke nødvendigvis være et utgangspunktet for denne vurderingen. Videre kan man heller ikke belage seg på det som i dagliglivet, logisk betraktes som ett og flere forhold. Men vurderingen er allikevel ikke helt virkelighetsfjern. Dette viser seg i begrepet ”fortsatt forbrytelse”, som språklig betegner flere handlinger. Vurderingstema, som synes å måtte hvile på høyesterettspraksis, later dermed til å være et samspill mellom disse to alternativene og de ovenfor nevnte momenter og konsekvensbetraktninger.

---

¹ Dette er illustrert i Figur 1 nedenfor.

Dagliglivet

Fakta

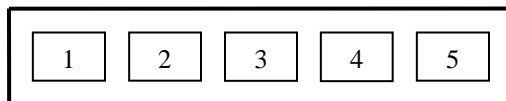

Flere handlinger – flere forhold

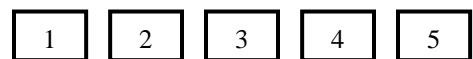
VS

Rettslige betraktninger

Bevistema - Rettsfakta

Flere handlinger – ett forhold
Fortsatt forbrytelse

Flere handlinger – flere forhold
Flere enkeltstående forbrytelser

Figur 1

1.2 Valg av tema, begrepsavklaring og avgrensning

Grunnen til at jeg valgte dette temaet er at jeg finner det interessant. Det er i tillegg et meget aktuelt tema. Dette viser seg ved alle de sakene som kommer opp for domstolen der spørsmålet ofte har betydning for resultatet. Hensikten med oppgaven er å tydeliggjøre hvordan domstolene trekker grensen mellom forbrytelsesenheter og –flerhet, en bedømmelse som synes å være ganske vanskelig. Samt å gi en framstilling av hvilke konsekvenser denne grensedragningen har.

Ved den videre behandling der betegnelsen ”fortsatt forbrytelse” blir brukt, er ikke dette forbeholdt de straffebudene som er forbrytelser, men også de som er forseelser, jf.

Almindelig borgerlig Straffelov (strl) av 22.mai 1902 nr 10 § 2.

Når det blir brukt uttrykk som ”straffbare handlinger” eller ”overtredelser” er det benevnelser på enkelthandlinger. Der det brukes ”straffbart forhold”, ”forbrytelse”, ”forgåelse” og ”lovbrudd” vil dette betegne resultatet av vurderingen. Det vil for eksempel kunne være flere overtredelser i ett straffbart forhold.

Avgrenser oppgaven mot idealkonkurrens. Grunnen til dette er at her skjer overtredelsene ved én og samme handling, ikke ved flere handlinger som denne oppgaven tar for seg.

Også her kan det oppstå tvil om forholdet skal anses som en eller flere forbrytelser, dette gjelder særlig ved likeartet idealkonkurrens. Der overtredelsene skjer overfor forskjellige straffebud som skal verne ulike interesser kan disse brukes i ulikartet idealkonkurrens.

Avgrenser oppgaven videre mot enhetsforbrytelser. Grunnen til dette er at disse synes å gi et ganske klart svar på om det foreligger en eller flere forgåelser. Selv om det også her kan spørres om det kreves noe nærmere tilknytning mellom overtredelsene for at lovbruddet skal foreligge.

1.3 Rettskilder og metode

I denne oppgaven blir det brukt alminnelig juridisk metode, som ikke pretenderes å være nyskapende.² Der det tas utgangspunktet i lovens ordlyd og den naturlige språklige forståelse av denne. Dette suppleres med andre rettskildefaktorer der loven ikke gir noe fullgod løsning. Siden lovgiver har overlatt til domstolen å trekke grensen for når det foreligger en fortsatt forbrytelse, vil høyesterettspraksis være den vesentligste rettskildefaktoren denne oppgaven henter sin hjemmel i. Men også lovteksten, forarbeider, juridisk teori og reelle hensyn er benyttet.

Men oppgaven byr på ett særlig metodisk problem. Prøver her å trenge inn noe som betegnes som en helhetsvurdering, ved å trekke ut enkeltmomenter og behandle dem isolert. Dette blir nærmere redegjort for under punkt 3.1.

1.4 Komparativ rett

Også i svensk og dansk rett oppstår det spørsmål i forhold til hvordan man skal forholde seg til konkurrenstilfellene. Herunder om flere straffbare handlinger skal anses som ett eller flere lovbrudd og hvilke konsekvenser dette har.

I dansk rett brukes også realkonkurrence og idealkonkurrence som begreper for å benevne forbrytelsesflerhet.³ Der det foreligger flere straffbare handlinger vil det ofte være vanskelig å avgjøre om det foreligger flere forhold eller om den straffbare virksomheten skal bedømmes som ett forhold. Der forholdet blir bedømt som en forbrytelse, kalles de ”fortsat forbrydelse”.

---

² Jf. Eckhoffs metodelære.

³ Jf. Greve (2005) s. 433.

Forutsetningen er at handlingene er ensartede og at de er foretatt kontinuerlig.⁴

Grensedragningen har blant annet betydning for strafferammen og foreldelsesfristen, jf. Borgerlig Straffelov nr 126 af 15. april 1930 §§ 88 og 94.

Svensk rett forlot skillet mellom ideal- og realkonkurrens som systemiseringsbegreper ved en reform i 1938.⁵ Der det oppstår sammenstøt mellom straffbare handlinger blir dette kalt gärningskonkurrens.⁶ Når det foreligger et konkret handlingsforløp bestående av flere handlinger må man avgjøre om det utgjør ett eller flere lovbrudd. Spørsmålet besvares ut i fra om forholdet kan anses som en ”brottsenhet”.⁷ Både praksis og teori har oppstilt ulike kriterier for å avgjøre dette for de enkelte straffetypene. De ulike kriteriene betoner seg forskjellig for de enkelte forbrytelsestype. De vanligste er antallet ”angreppsobjekt”, tidmessig sammenheng og antallet ”distinkta brottsobjekt”.⁸

Det synes altså som om alle de tre landene behandler problemstillingen på stort sett samme måte. Terminologisk derimot er det noen forskjeller, dette gjelder særlig i forhold til svensk rett som skiller seg litt fra de andre.

Avgrenser oppgaven i forhold til den nærmere grensedragningen mellom forbrytelsesenhet og –flerhet innenfor disse rettssystemene. Grunnen til dette er oppgavens størrelse.

---

⁴ Jf. Greve (2005) s. 454.

⁵ Jf. Ulväng (2005) s. 22.

⁶ Jf. Ulväng (2005) s. 26.

⁷ Jf. Ulväng (2005) s. 27.

⁸ Jf. Ulväng (2005) s. 27.

1.5 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er inndelt i tre hovedkapitler. I det andre kapitlet gis det en kort generell framstilling av sontringen mellom forbrytelsesenheter og –flerhet. Det tredje vil ta for seg vurderingstemaet for når det foreligger ett straffbart forhold og når det foreligger flere straffbare forhold. Mens det fjerde kapitlet vil omhandle hvilke konsekvenser det har om overtredelsene behandles på den ene eller andre måten. Til slutt vil det bli trukket noen felles linjer kapitelene imellom, i noen avsluttende bemerkninger.

Oppgaven har gitt meg en utfordring rent framstillingsmessig. Nemlig hvor jeg skulle plassere punktet om konsekvensbetraktninger.⁹ Valgte å trekke det ut fra der det egentlig hører ”hjemme” under kapittel tre, og plasserte det i et eget kapittel fem. Grunnen til dette er at drøftelsen blir mer forståelig etter at man har lest hvilke konsekvenser det har, sontringen forbrytelsesenheter og –flerhet.

---

⁹ Punkt 5.

2 Forbrytelsesenheter eller forbrytelsesflerhet?

2.1 Generelt

Det finnes ingen generelle regler i straffeloven om når det foreligger ett og når det foreligger flere straffbare forhold. Det ble vurdert av Straffelovkommissionen av 1885 om det kunne utformes en slik regel, men de konkluderte med at det ble for vanskelig.¹⁰

Samme standpunkt har Straffelovkommisjonen av 1983 tatt i forhold til den nye straffeloven, Lov om straff av 20.mai 2005 nr 28 (Straffeloven 2005).¹¹ Avgjørelsen treffes dermed av domstolen på bakgrunn av prinsipper som er utviklet i rettspraksis og teori. For enkelte lovbrudd har derimot loven løst spørsmålet om overtredelsene skal anses som en forbrytelsesenheter eller –flerhet.

2.2 Forbrytelsesflerhet

En lovbrøyer vil ofte være ansvarlig for flere straffbare forhold, enten forbrytelser og/eller forseelser. Dette kalles konkurrans eller sammenstøt av lovbrudd. Konkurrans betyr egentlig sammenløp, dvs. at bestemmelsene løper ved siden av hverandre.¹² Ved pådømmelse av disse lovbruddene vil man ofte forene lovbruddene i en sak, jf. Lov om rettergangsmåten i straffesaker (strpl) av 22.mai 1981 nr 25 § 13.

---

¹⁰ Jf. SKM 1896 s. 113

¹¹ Jf. NOU 1983:57 s. 232.

¹² Jf. Bokmåls-ordboka (1993) s. 272.

Konkurrens deles tradisjonelt inn i to, real- og idealkonkurrens. Også kalt henholdsvis suksessiv- og simultan-konkurrens. Disse to begrepene er motstykker til hverandre. Ved ”real” er det tale om noe reelt, noe som kommer til syne i det ytre. Mens ”ideal” viser til noe som skjer i ideens verden. Realkonkurrens er dermed reell konkurrens, mens idealkonkurrens er en tenkt konkurrens.¹³ Der lovbruddene er voldt i én og samme handling (samtidig) foreligger det idealkonkurrens. Ved realkonkurrens skjer lovbruddene ved flere forskjellige handlinger eller unnlatelser. For begge disse tilfellene kan overtredelsene skje overfor ett eller flere forskjellige straffebud. I det første tilfellet er konkurransen likeartet (homogen), ved det andre tilfellet er den ulikartet (heterogen). Dette er bare betegnelser på hvordan overtredelsene rettslig bedømmes, tiltalte blir i alle tilfellene dømt for flere straffbare forhold.¹⁴

Eksempel på disse typetilfellene kan være en mann som har voldtatt sin 13 år gamle datter. Han kan dømmes både for voldtekt etter strl § 192, for overgrep mot barn etter strl §§ 195, samt for incest etter strl § 197. Dette vil være et tilfelle av ulikartet idealkonkurrens. Har gjerningsmannen derimot ved flere anledninger voldtatt ulike kvinner i løpet av en kortere periode, foreligger det likartet realkonkurrens. Her straffes han bare etter strl § 192, 1.ledd.

2.3 Loven statuerer forbrytelsesenheter

Det rettslige utgangspunktet for vurderingen av om det foreligger ett eller flere lovbrudd, er å tolke det enkelte straffebud. De fleste straffebud har en slik utforming at de beskriver enkeltstående handlinger.

---

¹³ Jf. Røstad (1993) s. 266.

¹⁴ Interesselæren gjelder ved idealkonkurrens. Avgrenser oppgaven mot dette temaet, se punkt 1.2.

Andre straffebud har en gjerningsbeskrivelse som omfatter flere enkelthandlinger.¹⁵

Lovgiver har også vært bevist denne distinksjonen. Belysende her er uttalelser i NOU 1983:57, s.120:

”Ved utformingen av straffebud kan man velge gjerningsord (verb) som har så snever rekkevidde at det bare tar sikte på enkeltstående handlinger (for eksempel ’forvolder en annens død’ i strl § 233). Men man kan også velge ord som rommer flere enkelthandlinger (for eksempel ’vanrøker’ i § 219), eller et tidsforløp (’forblir’ i § 355).”¹⁶

Straffebud som ved sin utforming bestemmer at flere handlinger eller unnlatelser skal utgjøre ett lovbrudd kalles i teorien for enhetsforbrytelser, herunder kollektivforbrytelser og kompleksforbrytelser.¹⁷

Ved kollektivforbrytelser beskriver straffebudet det straffbare forholdet som et sammensatt handlingsforløp. Strl § 298 er ett av flere eksempler på en slik bestemmelse.¹⁸ Her straffes ”[d]en, som gjør sig en Næringsvei af Lykkespil, som ikke ved særskilt Lov er tilladt”. Lykkespillet må utgjøre en jevnlig inntektskilde, enkelttilfeller rammes ikke.¹⁹ ²⁰ Så lenge denne virksomheten varer i en sammenheng, blir den ansett som en forbrytelse. Dette gjelder selv om målet for straffbarheten er oppfylt flere ganger.²¹

En lignende kategori er kompleksforbrytelser som rammer et komplekst forløp. Aktiviteten karakteriseres her ved en mer ubestemt art enn ved kollektivforbrytelser. Handlingene kan også her strekke seg over et visst tidsrom.

---

¹⁵ I forhold til figuren under punkt 1.1, vil rettsfakta i dette tilfelle fastslå at flere handlinger straffes som ett forhold.

¹⁶ Jf. Øyen (2005) s. 219.

¹⁷ Jf. Røstad (1993) s. 266.

¹⁸ Jf. NOU 1992:23 s. 217.

¹⁹ Jf. Gydendal (2007) strl § 298 note 2251.

²⁰ Lykkespill står i flertallsform. Forholdet kan da gjelde flere typer spill.

²¹ Jf. Andenæs (2004) s. 366.

Sondringen kategoriene imellom har ingen rettslig betydning.²² Et eksempel på en kompleksforbrytelse finner man i strl § 98 som rammer "[d]en som søker å bevirke eller å medvirke til at rikets statsforfatning forandres ved ulovlige midler".²³

2.4 Rettspraksis har skapt forbrytelsesenheter

Selv om et straffebud er utformet så snevert at ordlyden bare synes å ramme enkeltstående handlinger, har rettspraksis ved en rekke anledninger dømt flere overtredelser mot disse bestemmelsene som ett lovbrudd.²⁴ Vurderingstemaet her er om overtredelsene har en slik nær tilknytning seg i mellom at de blir ansett som en forgåelse. Det kan skilles mellom to tilfeller. Det ene der de straffbare handlingene skjer ved samme anledning i umiddelbar sammenheng og det andre der det foreligger et lengre tidsrom mellom dem. Begge disse typene av forbrytelsesenheter blir gjerne kalt "fortsatt forbrytelse", "fortsatt straffbart forhold" eller "et sammenhengende forhold".

Den første situasjonen karakteriserer seg ved at en gjerningsmann for eksempel sier flere skjellord til en person ved samme anledning. Hvert enkelt skjellsord er en overtredelse av strl § 246, han ærekrenker fornærmede ved "ord eller handling" for hvert dem. Men siden de her blir begått i en umiddelbar sammenheng blir de dømt som et lovbrudd. Et prejudikat for dette finnes i Rt-1912-215.²⁵

---

²² Jf. Øyen (2005) s. 219.

²³ Se punkt 1.2.

²⁴ Jf. Figur 1 under punkt 1.1.

²⁵ Eksempel på en nyere dom finnes i Rt-2003-1248.

Her heter det: ” Jeg mener saaledes, at hvis det in casu er saa, at tiltalte ved leiligheden baade har stødt til fornærmede, saa han faldt overende, og har slaaet ham i ansigtet med et træstykke, har man for sig et sammenhengende strafbart forhold og ikke to forskjellige.” Et annet eksempel er der gjerningsmannen ved et tyveri tar flere gjenstander.²⁶

En fast, langvarig praksis fastslår altså at det foreligger forbrytelsesenheter for handlinger som er begått ved samme anledning. Vanskeligere er det å statuere enten forbrytelsesenheter eller –flerhet der det ikke foreligger en slik sammenheng, men der det allikevel må sies å være en tilknytning mellom handlingene. Enkelte ganger vil denne tilknytningen tilsi at det foreligger ett lovbrudd, andre ganger er denne for løs slik at forholdet sees som en forbrytelsesflerhet.²⁷ Avgjørelsen beror da på en helhetsvurdering der rettspraksis har oppstilt en del momenter. Illustrerende er et sitat fra Rt-1998-1416, s.1418:

”Spørsmålet om flere handlinger kan betraktes som en fortsatt forbrytelse, avhenger av en helhetsvurdering, der de viktigste momenter er om det foreligger sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og om det foreligger felles forsett, se f eks Rt 1994 side 203. I rettspraksis har det også vært lagt vekt på om de handlinger det er tale om, rammer samme eller forskjellige fornærmede, se f eks Rt 1992 side 445.”

I det følgende kapitlet vil jeg ta for meg dette vurderingstemaet, der de nevnte momentene blir drøftet inngående. Dette gjøres ved å behandle de enkelte momentene for seg.

---

²⁶ Jf. SKM 1896 s. 111.

²⁷ Jf. Røstad (1993) s. 274.

3 Vurderingstema

3.1 Utgangspunktet – helhetsvurdering

Det vil ofte være opplagt hva som er ett straffbart forhold i motsetning til hva som er flere straffbare forhold. Der gjerningsmannen ved samme anledning påfører fornærmede flere slag eller spark vil det være naturlig å se dette som ett lovbrudd. Grunnen er at handlingene blir begått i umiddelbar sammenheng med hverandre. Videre vil man se det som to straffbare forhold om en gjerningsmann i første omgang raner A, for så en stund senere går hen og skyter B. Bakgrunnen for dette er at de to handlingene som faktisk er svært forskjellige, krenker flere fornærmede og rammes av ulike straffebud. Hvor de straffbare handlingene derimot er likeartede og begås overfor samme fornærmede, med en lengre tidsmessig avstand seg i mellom, blir det mer tvilsomt hvordan overtredelsene skal bedømmes.²⁸ Her kan det være naturlig å se hen til om hver enkelt handling kan anses som en avsluttet handling eller om den kan betraktes som en del av et forbrytersk forhold.²⁹ I det siste tilfellet blir de betraktet som en fortsatt forbrytelse.

I forarbeidene til strl §§ 62 til 64 blir denne sontringen mellom forbrytelsesenheter og – flerhet ansett for å være ”ret dunkel og Gjenstand for meget Uenighed”.³⁰ Ved vurderingen av når det foreligger en fortsatt forbrytelse trakk motivene fram tidens, stedets og forsettets enhet som sentrale momenter. Men ingen av momentene kunne alene være avgjørende. Det hele ble en skjønnsmessig vurdering der retten skulle bygge på ”det af samtlige Omstændigheder fremkaldte Totalindtryk”.³¹

---

²⁸ Se punkt 1.1.

²⁹ Jf. Eskeland (2000) s. 215.

³⁰ Jf. SKM 1896 s. 111.

³¹ Jf. SKM 1896 s. 111.

Lovgiveren ga med dette domstolen i oppgave å trekke den videre grensen mellom enhet og flerhet, på bakgrunn av de konkrete omstendigheter i hver enkelt sak med de nevnte momentene som utgangspunkt for avgjørelsen. Spørsmålet blir da om domstolene har fulgt de retningslinjer som forarbeidene ga uttrykk for og/eller eventuelt om det er andre kriterier som ligger til grunn for grensedragningen.

Når retten skal ta standpunkt til om flere overtredelser skal anses som en forbrytelsesenhets eller –flerhet, kan man med bakgrunn i den rettspraksis som foreligger, fastslå at utgangspunktet for denne vurderingen er at det hele beror på en totalbedømmelse. Som det sies i Rt-2006-964 vil det ”bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering, som i stor grad må avgjøres ut fra de konkrete forhold i den enkelte sak”. Her blir det avgjørende om det er naturlig å se overtredelsene som ett sammenhengende forhold eller flere selvstendige forgåelser.³² Også de momentene som lovgiver oppstilte må kunne sies å ha vært sentrale utgangspunkter for denne bedømmelsen. I Rt-1994-203 heter det at ”sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og et eventuelt felles forsett er momenter av betydning”. Videre har det vært lagt vekt på om det er ulikheter med hensyn til handlingens art eller utøvelsesmåte, jf. Rt-2006-964. Jo flere av disse kriteriene som gjør seg gjeldene, enten enkeltvis eller aller helst sammen, jo større sjanse er det for at overtredelsene blir ansett som en enhet. Også av betydning har det vært om de aktuelle handlingene rammer samme eller forskjellige fornærmede, jf. Rt-1992-445. Disse momentene har domstolen ofte uttrykkelig lagt vekt på når den skal ta stilling til denne grensedragningen. Men enkelte ganger kan det også synes som om konsekvensbetraktninger har vært relevant når grensen skal trekkes.

---

³² Eller som det også kan uttrykkes: Om det foreligger en slik indre sammenheng mellom handlingene at det er naturlig å se dem som en enhet, jf. Rt-1998-1416.

Momentene blir dermed som følger:

1. Likhet i handlingens art og forøvelsesmåte
2. Samme fornærmede/offentlig interesse
3. Sammenheng i tid
4. Tilknytning til samme sted
5. Felles forsett
6. Konsekvensbetraktninger

I det følgende skal jeg ta for meg de enkelte momenter som er aktuelle ved denne helhetsvurderingen.³³ På denne måten skal jeg finne ut når det er ”naturlig” å betrakte flere overtredelser som ett forhold.³⁴ Det metodiske problemet denne oppgaven møter vil dermed vise seg. Siden hvert moment vurderes isolert, må det hele tiden tas i betraktning de problemer dette medfører. Ved å trekke ut enkeltmomenter fra en totalbedømmelse vil man aldri få frem helheten i forholdet. Ingen av momentene vil alene være avgjørende, de må alle sees i sammenheng. Grunnen til at jeg velger denne løsningen er fordi det synes å ha en verdi å behandle hver enkel bestanddel i vurderingen for seg.

3.2 Likhet i handlingens art og forøvelsesmåte

3.2.1 Generelt

Når det foreligger en fortsatt forbrytelse vil det bare gjelde overtredelser av ett eller flere likeartede straffebud. De straffbare handlingene vil da i det ytre, faktisk fremstille seg som handlinger av samme eller nær beslektet art. Gjerningsmannens forøvelsesmåte vil være av samme karakter hver gang. Et eksempel er mannen som forgriper seg seksuelt på sin adoptivdatter slik tilfellet var i Rt-2002-917.

---

³³ Se punkt 1.5.

³⁴ ”Naturlig” i forhold til det som er sagt i avsnittet ovenfor.

Forholdet ble bedømt som en fortsatt forbrytelse, for overtredelse av strl §§ 192, 1.ledd 2.straffealternativ og 195, 1.ledd 2.straffealternativ. Et annet eksempel er Rt-1955-132 der tre personer ble dømt for grovt tyveri av ca. 200 ruller med bygningspapp, jf. strl §§ 258, jf. 257. Disse ble stjålet i løpet av flere anledninger under pålessning ved at de domfelte unnlot å føre dem opp på ordren da de rettmessig skulle kjøre dem bort.

Der handlingene er forskjelligartede er utgangspunktet at hver handling betraktes som egne straffbare forhold. Dette selv om hver handling rammes av det samme straffebedet.

Grunnen til dette er at mange straffebud har en så vid gjerningsbeskrivelse at overtredelsene kan begås på mange ulike måter. Et eksempel er strl § 162, 1.ledd. Her straffes den som ”ulovlig tilvirker, innfører, utfører, erverver, oppbevarer, sender eller overdrar” narkotika. Loven beskriver ulike forøvelsesmåter, ingen av dem er særlige alternativer. Ofte vil en gjerningsmann være ansvarlig for flere av disse. For avgjørelsen av om overtredelsene da skal betraktes som en forbrytelsesenhhet eller –flerhet, vil ulikhetene i de enkelte handlingers art være ett av de vesentligste momentene. Et eksempel fra rettspraksis er avgjørelsen inntatt i Rt-2006-964. Her var det spørsmål om oppbevaring og overdragelse av narkotika skulle anses som et fortsatt straffbart forhold.³⁵ Dette besvarte retten benektende på. Til sammenligning kan det vises til Rt-1979-190. Her ble henholdsvis flere innførsel og salg av narkotika, som foregikk parallelt innenfor den samme tidsperioden, ansett som to fortsatte forbrytelser. Hver av disse forøvelseshandlingene var like i art.³⁶

Problemstillingen videre blir dermed hvor likartede overtredelsene må være for at de skal bli betraktet som ett straffbart forhold. Det kan ikke gis noe entydig svar på dette spørsmålet. Men det synes at jo mer likartede de straffbare handlingene er, jo mer naturlig er det å betrakte dem som en fortsatt forbrytelse. Men dette gjelder ikke bare i forhold til den faktiske forøvelsesmåten.

---

³⁵ Se også Rt-1995-1491 og Rt-2005-1524.

³⁶ Forarbeidene viste i sin tid til denne avgjørelsen og påpekte at en gjerningsmann kan domfelles både for anskaffelse, oppbevaring og omsetning, jf. NOU 1982:25 s. 38.

Det har også betydning at omstendighetene rundt overtredelsene er omtrent de samme for hver gang. I det følgende skal dette illustreres ved en del avgjørelser fra rettspraksis. Før det til slutt i dette punktet skal vurderes om likhet i art, men ulikhet i alvorlighetsgrad har betydning for om forholdet skal anses som en enhet eller flerhet.

3.2.2 Grad av likhet

De klare tilfellene er der gjerningsmannen ved flere anledninger utfører de samme straffbare handlingene og overtrer de samme straffebudene. Her er forøvelsesmåten så å si ensartet og omstendighetene rundt hver overtredelse er tilnærmet lik hver gang. Eksempler fra rettspraksis finner man særlig innenfor sedelighets-, formues- og voldsforbrytelser. Fra et annet rettsområde finnes ett inntatt i Rt-1980-185. Domfelte hadde utferdiget salgsdokumenter til nesten 50 kunder. Disse dokumentene var utformet som om kundene hadde kjøpt driftsmidler, mens det egentlig gjaldt varer til privat bruk. Dette ga dem legitimasjon til uriktige fradrag i merverdiavgiften og selvangivelsen. Disse medvirkningshandlingene var helt likeartede og de ble dermed ansett som en fortsatt forbrytelse. Et annet tilfelle der de straffbare handlingene nesten var helt likeartede finnes i Rt-1996-353. Saken gjaldt omfattende overtredelser av Lov om viltet (viltl) av 29.mai 1981 nr 38. Gjerningsmannen hadde jaktet ulovlig ved å skyte fredet fugl, samt felt vilt utenfor jakttidene. Videre hadde han benyttet ulovlige våpen/feller og drevet inhuman jakt. Dette var overtredelser av ulike gjerningsbeskrivelser, men forholdet ble bedømt som en fortsatt forbrytelse. De ulike handlingene hadde til dels forskjellig utgang, men mannen hadde ved alle anledningene faktisk gjort stort sett det samme.

Der retten anser overtredelsene for å være ulike med hensyn til handlingens art blir de ofte bedømt som en forbrytelsesflerhet. I Rt-1989-843 ble overtredelsene ikke ansett som en fortsatt forbrytelse, men som fire selvstendige lovbrudd mot Lov om vern mot forurensinger og om avfall (forurl) av 13.mars 1981 nr 6.

Det var her snakk om fire tilfeller av forurensning, herunder oljelekkasje, lekkasje av bruktsyre, utslipp av elektrolysevæske og for høy surhetsgrad og ulovlig konsentrasjon av krom, jern og olje i avløp ved en kontrollmåling. Retten anså det naturlig å se dette som fire forhold. Dette på bakgrunn av forskjell i ”tid, karakter og årsak”. Siden det egentlig var snakk om et ganske kort tidsrom, 18.januar til 8.april, synes det som at ulikhetene i handlingenes art og utfall var det avgjørende. Forsømmelse av kontrolltiltak for å unngå ulovlig forurensing, var grunnen til utlippene. Tiltakene som synes å være av ulik art, rettet seg mot forskjellige forurensingskilder. En annet eksempel hvor ulikhet i handlingens art fikk betydning er avgjørelsen inntatt i Rt-1994-203. Her var en politimann tiltalt for ulike typer av tjenesteforsømmelser. De fleste tiltalepostene omhandlet svært ulike overtredelser. Disse ble betraktet som flere enkeltstående straffbare forhold. Mens overtredelsene under tiltalepost 6 a-m ble ansett som en fortsatt forbrytelse. Dette var 13 overtredelser av fiskerilovgivingen. Politimannen hadde unnlatt på en forsvarlig måte å følge opp anmeldelser som kom fra Kystvaktskvadronen. Dette resulterte i at mange av forholdene ble foreldet. Retten begrunnet avgjørelsen med at alle tilfellene fremstod som vesentlig likeartede og at ett felles forsett var fremtredende. Disse momentene vil ofte henge sammen. Der forøvelsesmåten er den samme hver gang, er det naturlig at gjerningsmannens forsett er det samme for hver av handlingene.³⁷ Et tredje eksempel finnes i Rt-2004-844. Her ble den tiltalte dømt for regelmessig å ha øvd vold mot sin kone. Han hadde slått henne i hodet med flat og knyttet hånd, samt dyttet og sparket henne. Dette ble ansett som en fortsatt legemsfornærmelse. Videre fant retten at den tiltalte i tillegg var skyldig i en legemsfornærmelse og trussel. Ved en anledning hadde han slept henne etter håret inn på soverommet. Her truet han med å drepe henne, for så å kutte henne i fingeren med en kniv. Grunnen til at dette ble ansett som en egen forbrytelse synes altså å være fordi handlingenes art var ulik de foregående.

Der omstendighetene rundt de straffbare handlingene er forskjellig fra gang til gang, synes det som om overtredelsene blir ansett som selvstendige forgåelser.

---

³⁷ Se punkt 3.6.

Et eksempel finnes i Rt-1979-190. Her ble et forsøk på innførsel av narkotika ikke betraktet som en del av den fortsatte forbrytelsen. Grunnen til dette var at leverandøren ved denne anledningen var en annen enn i resten av forholdet. Samt at transportruten og transportmåten også var annerledes. Motsatt resultat ble det i avgjørelsen inntatt i Rt-1980-1021. Et forsøk på å innføre narkotika ble ansett som en del av en fortsatt innførselsvirksomhet. Forsøkshandlingen skjedde i samarbeid mellom de samme personene som resten av virksomheten, den var bundet til samme sted, den var utført med samme forsett og fant sted innenfor det samme tidsrommet. Forholdene rundt overtredelsene var dermed likartede i dette tilfellet. Avgjørelsen viser også at i en fortsatt forbrytelse kan forekomme straffbare handlinger som til dels er fullbyrdet, og til dels er på forsøksstadiet.³⁸

3.2.3 Ulik alvorlighetsgrad

En særlig problemstilling oppstår der en gjerningsperson begår flere straffbare handlinger av samme art, men der disse har forskjellig alvorlighetsgrad. Konsekvensen av dette er at de rammes av ulike straffebud. Disse blir ofte kalt gradsforbrytelser. Spørsmålet blir da om det kan foreligge en fortsatt forbrytelse for et forhold som omhandler overtredelser av ulik grovhet som hver for seg faller inn under forskjellige straffebud? Dette har blitt besvart bekreftende ved flere avgjørelser i rettspraksis. Et eksempel er Rt-1996-60. Her hadde en mann forgrepet seg seksuelt på sine to døtre. Overgrepene bestod i utuktig omgang til å begynne med og senere samleie. Etter straffeloven omfattet utuktig omgang også samleie,

---

³⁸ Selv om det er snakk om samme parti av narkotika, kan overtredelsene betraktes som flere forgåelser, jf. Rt-2006-964. Videre kan det anses som samme forhold selv om gjerningsmannen har befatning med flere narkotiske stoffer, jf. Rt-2001-38. I forarbeidene ble det foreslått den motsatte løsningen i begge tilfeller, jf. NOU 1982:25 s. 37-38.

der samleie var utuktig omgang i kvalifisert form. Overtredelsene ble dermed ansett som ett forhold.³⁹

Gjerningsmannen blir i disse tilfellene straffet etter det straffebudet som isolert sett er den alvorligste. At flere av de enkelthandlingene som anses som en del av den fortsatt forbrytelsen alene kan straffes etter dette straffebudet, er uten betydning. Men det finnes eksempler fra rettspraksis der grovheten synes å ha vært avgjørende for om forholdet skal behandles som et fortsatt straffbart forhold eller som flere selvstendige straffbare forhold. I Rt-1986-288 ble den fornærmede ved to anledninger med ca. en halv times mellomrom utsatt for vold. Den første gangen ble han angrepet av de tre domfelte i fellesskap. Alle de tre ble for dette straffet etter strl § 228, 1.ledd. Den andre gangen var det kun den ene av dem som stod for ugjerningene. Fornærmede ble slått og sparket flere ganger i ansiktet, hodet og kroppen slik at han ble påført flere skader og mistet bevisstheten. Denne volden ble bedømt som en overtredelse av strl § 229, 1.ledd 1.straffealternativ. Fornærmede ble liggende etterlatt ute i flere kuldegrader, og han døde ett par timer senere. Domfelte ble dermed i tillegg dømt etter strl § 242, 3.ledd. Spørsmålet om det forelå en fortsatt forbrytelse ble ikke tatt opp i saken. Synes her som om forholdet ble bedømt som flere selvstendige forhold, på bakgrunn av at alvorlighetsgrad for de to straffbare handlingene var forskjellig. Hadde det blitt bedømt som ett forhold ville legemsfornærmelsen ha blitt konsumert av legemsbeskadigelsen.

I forhold til denne siste problemstillingen har rettspraksis stadfestet at der det skjer en subsumsjonsendring uavhengig av gjerningsmannens handlemåte eller subjektive skyld, er denne endringen uten betydning for avgjørelsen av om det foreligger fortsatt forbrytelse. Dette gjelder i hvert fall ved sedelighetsforbrytelser. Et eksempel på dette finnes i Rt-1985-43. Gjerningsmannen ble dømt både etter strl §§ 195 og 196.⁴⁰

---

³⁹ Se også punkt 4.1.3.

⁴⁰ Se også Rt-1989-517, Rt-1994-786 og Rt-1996-60.

3.3 Samme eller forskjellig fornærmede/en eller flere offentlig interesser

I de tilfellene der det foreligger krenkelser overfor flere fornærmede eller flere offentlige interesser, er hovedreglen at overtredelsene bedømmes som like mange forhold, som det er krenkede fornærmede eller offentlige interesser. Dette gjelder selv om krenkelsene er av likartet karakter.⁴¹

Denne hovedregelen gjelder både der krenkelsene skjer overfor person og der krenkelsene retter seg mot formuesverdier. For personlige rettskrenkelser kan det fra rettspraksis vises til et eksempel inntatt i Rt-1985-43. Her ble en mann dømt for å ha misbrukt sine to døtre seksuelt. Forholdet ble ansett som to fortsatte forbrytelser, en for hver datter.⁴² I saker med familievold har Høyesterett flere ganger statuert en fortsatt forbrytelse i forhold til hver av de fornærmede, jf. Rt-1991-274 og Rt-2004-595. Begge disse dommene gjaldt overtredelser av strl § 219 som er en enhetsforbrytelse. Samme gjelder hvor volden blir dømt etter legemskrenkelsesreglene. I den tidligere omtalte Rt-2004-844 ble gjerningsmannen, i tillegg til at han ble dømt for vold mot kona, dømt for vold mot sin datter.⁴³ De to overtredelsene som ble betraktet som selvstendige forhold, var begått i samme tidsrom som den fortsatte forbrytelsen overfor kona. For formuesforbrytelser finnes det to eksempler i Rt-1985-520 og Rt-1992-1463. Den første saken gjaldt tyveri fra flere forretninger i en tidsperiode på 10 år. Byretten anså forholdet som fire fortsatte forbrytelser, en for hver fornærmede, som her var den enkelte forretning. Høyesterett mente dette var en riktig lovforståelse. I den andre saken hadde en vekter i årene fra 1985 til 1991 stjålet ca. 100 000 kr fra mer enn 30 bedrifter. Retten betraktet tyveriene fra hver enkelt bedrift som et fortsatt straffbart forhold.

---

⁴¹ Jf. Rt-1997-1771 og Rt-1992-445. Se også Eskeland (2000) s. 220-221.

⁴² Se også Rt-1989-517, Rt-1989-1327, Rt-1990-401 og Rt-1996-60.

⁴³ Se punkt 3.2.2.

Men denne regelen gjelder ikke uten unntak. I enkelte tilfeller synes det som om retten har vært tilbøyelig til å anse overtredelser mot flere fornærmede som en forbrytelsesenhets. Dette gjelder særlig der de straffbare handlingene har et stort omfang, som videre medfører at de favner mange fornærmede. Her vil de fornærmede ofte komme i bakgrunnen av de overtredelsene som foreligger. For gjerningsmannen vil det være likegyldig og helt tilfeldig hvem som blir rammet. Hans forsett synes å være abstrakt, det retter seg ikke mot en bestemt fornærmet.⁴⁴ Dette gjelder særlig der krenkelsene retter seg mot formuesgoder, men kan også tenkes ved personlig rettskrenkelser av psykisk art. Grunnen til dette er at båndene mellom gjerningsmannen og de fornærmede i disse tilfellene ikke er like sterke som ellers. Eksempler på dette finnes i Rt-1997-1771 og Rt-1992-445. Den første saken gjaldt kortsvindel. Her hadde gjerningsmannen tatt ut penger eller varer i automater ved hjelp av fem forskjellige kort. Bruken av det enkelte kort ble ansett som en fortsatt forbrytelse, selv om det var flere fornærmede ved hver av disse. Det var ikke like naturlig å la spørsmålet om hvem som var fornærmet være det sentrale ved avgjørelsen om det forelå en fortsatt forbrytelse eller flere selvstendige forbrytelser. Begrunnelsen var blant annet at de fornærmede kom i bakgrunnen. I den andre avgjørelsen var en person tiltalt for skremmende og plagsomme telefonopprigninger til om lag 150 fornærmede, jf. strl § 390a. Han ble straffet for seks forgåelser som var individualisert i tiltalebeslutningen. Førstvoterende bemerket at den alminnelige regelen var at det forelå ett straffbart forhold for hver enkelt fornærmet. Men at det etter omstendighetene kunne være aktuelt å anse krenkelser mot flere fornærmede som ett fortsatt forhold. De nevnte momentene syntes da å være vesentlige.⁴⁵

Der antallet fornærmede er færre og forbindelsen mellom gjerningsmannen og de fornærmede er sterkere, vil retten som oftest betrakte overtredelsene som flere enkeltstående forbrytelser. Et eksempel finnes i Rt-1975-79. Her ble en 56 år gammel høyesterettsadvokat dømt for underslag av ca. 985 000 kr fra 18 klientkonti.

---

⁴⁴ Jf. Øyen (2005) s. 249.

⁴⁵ Se også Rt-1993-1009.

Av Høyesterett ble overtredelsene betraktet som en forbrytelsesflerhet, byretten hadde bedømt dem som en enhet.

Unntak fra hovedregelen, vil foruten det som er nevnt ovenfor, måtte begrunnes i andre momenter som har betydning for vurderingen av om overtredelsene skal anses som ett straffbart forhold eller flere straffbare forhold. Dette gjelder særlig konsekvensbetraktninger.⁴⁶

3.4 Sammenheng i tid, herunder hyppighet

3.4.1 Generelt

Særlig i de tilfellene der likeartede straffbare handlinger blir gjentatt overfor samme fornærmede eller den samme offentlige interesse blir krenket flere ganger, vil avstanden i tid mellom hver handling ofte være det avgjørende for om forholdet skal betraktes som en forbrytelsesenhets eller –flerhet. Der handlingene forekommer hyppig med forholdsvis korte tidsintervall vil det være naturlig å se dem som en helhet og bedømme forholdet som en fortsatt forbrytelse. I motsatt fall kan det være rimeligere å anse hver overtredelse som selvstendige forbrytelser.

For at retten skal kunne konstatere at det foreligger en fortsatt forbrytelse, må det minimum ha skjedd to overtredelser. Dette var blant annet tilfelle i Rt-1988-1438, der Høyesterett godtok et spørsmål til lagretten som var formulert slik at gjerningsmannen minst ved to anledninger var skyldig i samleie. Noen øvre grense for antall overtredelser finnes naturligvis ikke. Enkelte ganger kan det være snakk om mange enkeltovertrædelser. I Rt-1983-316 ble 597 tilfeller av underslag ansett som ett straffbart forhold. Tidsmessig er det heller ingen grenser.

---

⁴⁶ Se punkt 5.3.

Skjer overtredelsene i umiddelbar sammenheng med hverandre er det som tidligere nevnt en fast langvarig praksis for at dette dømmes som ett forhold.⁴⁷ Mer interessant er det der det går lengre tid mellom dem. Forholdet kan da gjerne strekke seg over lang tid. Et eksempel her er Rt-1992-1103 der en mann hadde forgrepet seg seksuelt på sin samboers datter. Forholdet pågikk i 8-9 år og omfattet mange enkelttilfeller. Her synes overtredelsene å ha forekommet relativt hyppig, noe som medførte at de ble betraktet som en forgåelse. Men undertiden kan det være vanskelig å si hvor stor kontinuitet overtredelsene må ha for at forholdet skal betraktes som en enhet.

Problemstillingen videre blir dermed hvor lang avstandig i tid det kan være mellom de enkelte straffbare handlingene. Med andre ord, hvor hyppig de må forekomme? Her kan det være naturlig skille mellom to typetilfeller. På den ene siden der gjerningsmannen selv har herredømme over når han begår de straffbare handlingene. Og på den annen side der utenforstående gir gjerningsmannen en plikt til handle.⁴⁸ Overtredelsene vil da typisk fremstå som unnlatelser av en handlingsplikt som er fastsatt på forhånd. I det følgende skal dette illustreres med noen høyesterettsavgjørelser. Til slutt i dette punktet vil det bli trukket noen sammenligninger typetilfellene imellom.

3.4.2 Når gjerningsmannen har herredømme

Når overtredelsene forekommer hyppig innenfor et kort tidsrom, vil Høyesterett som oftest betrakte dem som ett straffbart forhold. En sedelighetsavgjørelse er belysende i så måte. I Rt-1962-263 hadde en 23 år gammel mann hatt 3 samleier med en jente under 16 år. Samleiene fant sted med henholdsvis 35 og 20 dagers mellomrom.⁴⁹ To andre eksempel der tidsdifferansen var ennå mindre finnes i Rt-1957-1255 og Rt-1994-319.

---

⁴⁷ Se punkt 2.4.

⁴⁸ Jf. Øyen (2005) s. 242.

⁴⁹ Se også Rt-1986-903.

I den første avgjørelsen hadde en gårdbruker hugget ned til sammen fem telefonstolper i løpet av to omganger med fem dagers mellomrom. Mens i den andre ble en mann dømt for piratdrosjekjøring. Den ulovlige persontransporten ble foretatt ved tre anledninger i løpet av ei natt. En avgjørelse der det var lengre avstand mellom overtredelsene, ble derimot ansett som flere selvstendige forgåelser, jf. Rt-1983-1127. Her ble gjerningsmannen dømt for to tilfeller av innførsel av narkotika. Den ene ble foretatt i desember 1981, den andre i februar 1982.

Hvis de straffbare handlingene strekker seg over et litt lengre tidsrom har ikke retten alltid vært like tilbøyelig til å se forholdet som en fortsatt forbrytelse. Grunnen synes blant annet å være at overtredelsene ikke forekom hyppig nok. Dette var tilfellet i Rt-1964-787. En stabssersjant hadde her tatt olje fra et militært lager. Ugjerningene skjedde 8-10 ganger i løpet av en seksårs periode. Herredsretten dømte dette til en fortsatt forbrytelse. På bakgrunn av at oljen var tatt fra samme sted, fra samme eier, samt at fremgangsmåten var lik hver gang. Høyesterett var ikke enig i dette og mente at det var naturligere å anse tilegnelsene som en rekke selvstendige straffbare forhold. Det synes her som om retten ikke anså forholdet for å ha en slik sammenheng i tid, at det ville være rimelig å betrakte det som ett straffbart forhold. Motsatt løsningen kom Høyesterett til i den tidligere omtalte Rt-1994-203.⁵⁰ I en fireårsperiode hadde en politimann unnlatt å følge 13 anmeldelser fra Kystvaktskvadronen. Dette ble betraktet som ett forhold. Synes dermed som om Høyesterett har justert seg mer i samsvar med herredsretten dom i Rt-1964-787. Herunder kan det også vises til Rt-1995-1922, der fire bedrifter ble dømt for ulovlig prissamarbeid. Selskapene hadde i perioden 1983 til og med 1990 drevet et løpende kalkulasjonssamarbeid. De hadde foretatt ni økninger i sine tilbudspriser, en gang hvert år. Økningene bygget på den foregående fastsettelsen og påfølgende drøftelse. Fastsettelsen fremstod som en justering fra den foregående, slik at det var et kontinuerlig arbeidet med tallmaterialet. Forholdet ble ansett som en fortsatt forbrytelse, selv om det gikk veldig lang tid mellom hver overtredelse.

---

⁵⁰ Se punkt 3.2.2.

Synes som om dette ble kompensert med at bedriftene hadde hatt en ikke ubetydelig forberedelsesprosess foran hver overtredelse, og at forholdet med dette fikk en slik kontinuitet som gjorde det rimelig å se det hele som en enhet.

Later dermed til at man ikke kan vurdere hver overtredelse isolert. Må også se på det som skjer i forkant av de straffbare handlingene. Kreves det mye planlegging og forberedelse, kan dette binde overtredelsene sammen slik at kravet til hyppighet blir tilfredsstilt. Disse to siste avgjørelsene viser også at retten godtar lengre avstand i tid mellom hver overtredelse, jo flere overtredelser det er snakk om. Dette sammenlignet med ovenfor omtalte avgjørelsen inntatt i Rt-1983-1127.

En særskilt problemstilling oppstår der hyppigheten av de straffbare handlingene avtar i løpet av forholdet. Årsakene til dette kan være flere. Der gjerningsmannen selv er den direkte årsaken, kan det tale for at det ikke er like naturlig å se det hele som ett forhold. Når det er omstendigheter utenfra derimot som vanskeliggjør kontinuiteten av de straffbare handlingene, kan resultat bli et annet. Et eksempel fra rettspraksis finnes i Rt-1994-786. Her hadde en gjerningsmann forgrepet seg seksuelt på en ung jente fra hun var 12 til hun var 16 år. Forholdet startet i 1975 da jenta var domfeltes elev og fortsatte til slutten av august 1979. Det ble anført at grunnlaget for å anse forholdet som en fortsatt forbrytelse sviktet da domfelte flyttet fra det stedet jenta bodde. Dette var retten ikke enig i. Her var det snakk om samme fornærmede og samme type straffbare handlinger. Rettsbelæringen hadde dermed gitt uttrykk for en riktig lovanvendelse når den fastslo at det ikke vil være avgjørende ”hvorvidt en økning i geografisk avstand medfører at den seksuelle kontakten – samleie – blir mindre hyppig”.⁵¹

En liknende problemstilling finner man der forholdet får et avbrudd, og det oppstår et opphold. Også her synes årsaken å kunne være avgjørende for utfallet av grensedragningen mellom fortytelsesenheter og –flerhet.

---

⁵¹ Se også Rt-1994-1130.

I Rt-2002-917 hadde en mann forgrepet seg seksuelt på sin adoptivdatter i en tidsperiode fra 1975 til høsten 1986. I de første ti årene skjedde overgrepene jevnlig, ofte flere ganger i uka. I april 1985 da fornærmede var 18 år, flyttet hun ut fra farens bopel og inn til moren, inntil hun høsten samme år flyttet bort for å studere. I denne perioden og fram til jula 1985 var det et opphold i overgrepene. Retten fant det bevist at domfelte hadde hatt samleier med fornærmede den jula, samt sommeren 1986. Det var dermed to lengre avbrudd, det lengste på åtte-ni måneder. Høyesterett kom til at det forelå en fortsatt forbrytelse. Avbruddets lengde var bare ett av momentene som skulle vurderes. Årsaken ble i det vesentligste begrunnet med den geografiske avstand mellom dem, og retten viste til avgjørelsen i Rt-1994-786. Også i dette tilfellet var det snakk om samme type handlinger og samme fornærmede. I tillegg til at overgrepene var utført på samme sted, hadde alle overgrepene hatt sitt grunnlag i det psykologiske grepet domfelte hadde over fornærmede. Til slutt trakk førstvoterende frem at overgrepene hadde skjedd meget hyppig, nærmest kontinuerlig, før hun flyttet. Forholdet fikk dermed et annet preg enn hvor det hadde skjedd enkeltstående overgrep med tilsvarende mellomrom. Førstvoterende la med dette også vekt på forholdets alvorlighet når han tok stilling til om det forelå en fortsatt forbrytelse.⁵²

Når man ser disse to problemstillingene i sammenheng, synes det særlig viktig å se hele forholdet under ett. Både årsaken til avbruddet og de andre momentene som har betydning ved totalvurderingen, blir dermed vesentlige. Men det kan også synes som om konsekvensene av hvordan forholdet ble betraktet, var relevant ved bedømmelsen.⁵³

---

⁵² Se også Rt-1989-517 der oppholdet var på 3-4 måneder, samt Rt-2004-1556 der samboeren ikke ble utsatt for vold mens hun var gravid.

⁵³ Se punkt 5.4.

3.4.3 Handlingsplikt

Særlig innenfor skatte- og avgiftsretten finnes det ulike påbud som må overholdes. Disse vil ofte forkomme regelmessig. Et eksempel er innlevering av selvangivelse. Her er det loven som oppstiller en handlingsplikt. Men det kan også være andre som gir gjerningsmannen en plikt til å handle. Et eksempel på dette finnes i Rt-1957-387. En mann hadde her unnlatt å møte til HV-øvelser. Det var i alt snakk seks innkallelser i en tidsperiode på fem måneder, der det lengste oppholdet innkallelsene i mellom var på tre og en halv måned. Hele forholdet ble betraktet som et fortsatt straffbart forhold. En annen avgjørelse som også ble bedømt som en enhet gjaldt unnlattelse av skattetrekk, jf. Rt-1989-145. Gjerningsmannen ble domfelt for ikke å ha foretatt skattetrekk for selskapets ansatte i andre til femte termin i 1984. Det vil si at forholdet strakk seg fra 15.mai til 15.november, der hver termin omfattet trekk for to måneder. En tredje sak til illustrasjon finnes i Rt-1980-652. Her hadde en mann unnlatt å betale merverdiavgift av mottatte vederlag. Overtredelsene fant sted fra slutten av 1975 til og med april 1977. Unnlattelsene gjaldt 6.termin i 1975, 4. og 6. termin i 1976, samt 2.termin i 1977 (6.terminer i året). Overtredelsene ble betraktet som en fortsatt forbrytelse. Dette viser at et forhold kan bedømmes som en fortsatt forbrytelse tiltross for at overtredelsene ikke gjelder hver termin i den aktuelle perioden. Videre at et opphold på seks måneder ikke medførte at overtredelsene ble ansett som selvstendige forhold.⁵⁴ For at dette skal skje må avbruddet være mer markant, jf. Rt-1985-584. Ved denne vurderingen kan det legges vekt på om flere terminer overholdes på rad, hvor mange terminer på rad som misligholdes og hvor ofte plikten inntreffer.⁵⁵

To avgjørelser der overtredelsene ble ansett som egne forgåelser finnes i Rt-1994-22 og Rt-1984-167. Den første saken omhandlet avgiftsunndragelser.

---

⁵⁴ Se også Rt-1985-588.

⁵⁵ Jf. Øyen (2005) s. 244.

Her hadde den domfelte ved et salg av laks i november 1990 holdt en større del av salgssummen utenfor selskapets regnskaper, samt at han heller ikke hadde tatt med beløpet i selskapets omsetningsoppgaver. Det samme gjorde han ved to salg i september 1991. Disse overtredelsene ble betraktet som tre selvstendige forhold. Førstvoterende påpekte at de uriktige omsetningsoppgavene verken i tid eller på annen måte hadde en slik sammenheng at det var naturlig å se dem som ett forhold. I den andre avgjørelsen hadde en pakistansk mann ved hjelp av falske dokumenter unndratt skatt for til sammen 30 000 kr i perioden 1974-1980. Hver enkelt inngivelse av uriktig selvangivelse ble betraktet som selvstendige straffbare forhold. Konsekvensen ble at en del av forholdet var foreldet.

Bakgrunnen for denne forskjellen i de ovenfor nevnte sakene later til å være tidsaspektet. Alle de andre momentene synes å tale for en fortsatt forbrytelse. I de to avgjørelsene der forholdet ble bedømt som flere forgåelser går det lang tid mellom hver overtredelse, henholdsvis ni måneder og ett år. Det foreligger da heller ikke slik kontinuitet som det ble vist til i Rt-1995-1922. Dette gjelder særlig i forhold til 84-dommen der hver selvangivelse var et nytt selvstendig produkt. Den baserte seg ikke på den som ble gitt foregående år. Plikten i dette tilfellet synes også å oppstå for sjeldent. Hvor langt tidsintervall som godtas her kan det ikke sies noe sikkert om. Hvis det mellom pliktbruddene foreligger handlinger fra gjerningsmannen som tyder på at han skal bryte plikten også neste gang, kan det være grunn til å tillate ett lengre intervall enn ellers.⁵⁶

Skal man vurdere disse to typetilfellene opp mot hverandre synes det som om retten ikke stiller like strenge krav til hyppighet mellom hver straffbare handling der overtredelsene skjer ved at gjerningsmannen bryter en handlingsplikt. Tidspunktet for overtredelsen er vanligvis allerede satt på forhånd og det vil da ofte være naturlig å se dem som en enhet selv om det går litt tid mellom dem. I motsetning til der gjerningsmannen selv bestemmer når han gjør ugjerningene. Hvis ikke disse forekommer relativt kontinuerlig, kan det være rimeligere å se dem som selvstendige lovbrudd.

---

⁵⁶ Jf. Øyen (2005) s. 243.

Men dette kan undertiden bøtes på ved at omstendigheter mellom hver overtredelse knytter dem sammen til en helhet. Tillates da ganske lange mellomrom.

3.5 Tilknytning til samme sted

At flere straffbare handlinger blir forvoldt på tilnærmet samme sted, kan tale for at overtredelsene blir ansett som en fortsatt forbrytelse. Men her vil man i høy grad måtte se hen til de andre momentene som har betydning ved helhetsvurderingen. Later til at dette momentet ikke er like fremtredende i bedømmelsen. Det er sjelden retten trekker det frem som et hovedpoeng. Men allikevel vil momentet ofte være til stedet. For noen typer forbrytelser vil dette typisk være fordi overtredelsene vanligvis forvoldes på et sted. Eksempel på dette er sedelighetsforbrytelsene som ofte begås i en bopel som både gjerningsmannen og fornærmede har tilknytning til. Illustrerende er en incestsak inntatt i Rt-1985-43. Her misbrakte faren sine to døtre over en årrekke i deres felles hjem.

En avgjørelse der tilknytningen til samme sted synes å ha vært viktig for å avgjøre om det forelå en fortsatt forbrytelse, finnes i Rt-1993-1009. De domfelte ble dømt for en meget langvarig og omfattende helerivirksomhet. At denne virksomheten hadde vært drevet i det vesentligste på samme sted talte for å se forholdet som en enhet. To andre eksempler er inntatt i Rt-1985-520 og Rt-1992-1463. Begge avgjørelsene gjaldt formuesforbrytelser. Her ble tyveriene fra hver bedrift/forretning ansett et straffbart forhold. Som tidligere nevnt ble dette blant annet begrunnet med at det var like mange forbrytelser som det var fornærmede.⁵⁷ Men at de fortsatte forbrytelsene ble knyttet til overtredelser som skjedde på samme sted, synes også å ha vært av betydning.

---

⁵⁷ Se punkt 3.3.

Finner også avgjørelser fra rettspraksis der retten har betraktet overtredelsene som selvstendige forhold, der ulikt forøvelsessted synes å ha vært ett av de avgjørende momentene. I Rt-1972-979 hadde en mann begått ca. 160 tyverier og en serie sjekkbedragerier, alle i en seksårsperiode over store deler av landet. Et annet eksempel finnes i Rt-1970-1150 der en gutt ble dømt for fire tilfeller av ildspåsettelse og 24 falske brannmeldinger. Når det gjelder ildspåsettelsene var alle forvoldt på ulike steder innenfor et kort tidsrom. At det var forskjellige fornærmede som ble krenket ved de ulike overtredelsene i de to nevnte avgjørelsene, synes også å være vesentlig. Som et siste eksempel kan det vises til den tidligere omtalte avgjørelsen inntatt i Rt-2006-964.⁵⁸ Her ble oppbevaring og overdragelse av heroin ansett som to selvstendige forhold. At de ulike lovbruddene ble overtrådt på forskjellige steder synes å ha vært av stor betydning.

Ved vurderingen av hva som er ”samme sted”, later det til at man ikke kan ta dette helt på ordet. Ofte vil overtredelsene knyttet seg til ett faktisk sted, men slik er det ikke alltid. I Rt-1998-1416 ble en mann dømt for medvikning til tyverier fra 60-70 biler som stod langs E 18 og E 6, i området fra Asker til Skedsmokorset. Retten anså blant annet at det forelå en slik tilknytning i forhold til hvor overtredelsene hadde skjedd, at det var rimelig å betrakte forholdet som en sammenhengende forbrytelse. I Rt-1999-1804 finnes et annet eksempel. En fengslingskjennelse ble opprettholdt av Høyesteretts kjæremålsutvalg. Utformingen av siktelsen ble godkjent på bakgrunn av at det var snakk om et fortsatt straffbart forhold. Her var en mann siktet for tagging i ”Stavanger og omeng”.⁵⁹

---

⁵⁸ Se punkt 3.2.1.

⁵⁹ Se også Rt-2001-38 der narkotikaforbrytelsen skjedde ”i Østlandsområdet”.

3.6 Felles forsett

At gjerningsmannen har et felles forsett for alle de straffbare handlingene i den forbrytersk virksomhet, kan tale for å se det hele som en fortsatt forbrytelse. Hva som ligger i at han må ha et enhetlig forsett kan ikke gis noe klart svar på. Hans subjektive skyld må knytte seg til virksomheten som helhet. Der de enkelte straffbare handlingene har sin begrunnelse i egne overveielser, vil de ofte bli vurdert som selvstendige forhold. Gjerningsmannen vil her ofte ha et nytt motiv fra gang til gang.

For de tilfeller der gjerningsmannen har et felles forsett for flere overtredelser, kan man dele forsettets karakter inn i to hovedgrupper.⁶⁰ For det første har man den situasjonen der hans forsett omfavner hele virksomheten med en gang. Et eksempel her kan være en person som innfører et stort parti narkotika til landet over flere omganger. Han har fra første stund et forsett som omfatter hele innførselen som sådan. For det andre har man det tilfellet at gjerningsmannen får ett felles forsett etter den første overtredelsen. Denne tenner hans videre forsett til gjentakelse. Dette kan tenkes å være tilfellet ved sedelighetsforbrytelser. Eksempelet er mannen som forgriper seg seksuelt mot sin datter. Overgrepet oppildner hans seksuelle drifter som resulterer i omfattende overtredelser som kan strekke seg over mange år. Forskjellen de to gruppene i mellom kan være avgjørende for hvor hyppig handlingene må være for at det hele skal betraktes som ett forhold. Der gjerningsmannen har en plan om å gjennomføre en forbrytersk virksomhet kan det tale for at det ikke stilles like strenge krav til kontinuitet som når lovbyteren ikke har det.⁶¹ Hele forholdet synes da å ha preg av en forbrytersk virksomhet og ikke tilfeldige enkelthendelser. Hvis forbryteren ikke har en slik plan, kan det være rimelig at det kreves hyppigere overtredelser. Går det lang tid dem imellom, kan det være naturligere å se de enkelte ugjerningene som selvstendige straffbare forbrytelser.

---

⁶⁰ Jf. Øyen (2005) s. 255.

⁶¹ Jf. Øyen (2005) s. 256.

Dette momentet vil ofte ikke bli behandlet uttrykkelig i rettspraksis. Grunnen til dette kan dels være bevis hensyn, dels at momentet kommer til uttrykk gjennom de andre momentene. Det vil ofte være vanskelig å påvise et enhetlig forsett hos gjerningsmannen bare ved å betrakte det subjektive hos han. Hvis det ikke foreligger en tilståelse, er det vanskelig å forutsi hva gjerningsmannen til enhver tid tenkte. Men ved hjelp av ytre objektive omstendigheter kan det fastslås om han hadde et slikt enhetlig forsett. Da vil de andre momentene som har av betydning ved vurderingen være avgjørende. Dette gjelder særlig den likartede forøvelsesmåten. Har gjerningsmannen begått tilnærmet samme overtredelser, med så å si samme fremgangsmåte hver gang, tyder det på at hans subjektive skyld har vært den samme ved alle overtredelsene. Et eksempel fra rettspraksis er den tidligere omtalte dommen inntatt i Rt-1994-203.⁶² Her ble en del av overtredelsene ansett som egne overtredelser med den begrunnelse at de var svært ulike, samt at noe felles forsett som skulle gjelde samtlige poster var vanskelig å finne. Den ene tiltaleposten ble derimot betraktet som en fortsatt forbrytelse. Førstvoterende betraktet de straffbare handlingene som vesentlig likeartet, og momentet felles forsett ble ansett som fremtredende.

Men også de andre momentene kan være retningsgivende for at et enhetlig forsett ligger til grunn. Dette gjelder både i forhold til tid, sted og samme fornærmede. I disse tilfellene der gjerningsmannens felles forsett kommer til syne ved ytre objektive omstendigheter, kan man si at momentet får en dobbelt vektlegging. Både i det subjektive og det objektive.

---

⁶² Se punkt 3.2.2.

4 Konsekvensen av sondringen forbrytelsesenhets- og -flerhet

4.1 Strafferettlig

4.1.1 Strafferamme og straffeutmålingen

Strl §§ 62 og 63 er bestemmelser som er av betydning ved straffeutmålingen der flere forhold dømmes under ett til en fellesstraff. Disse utvider strafferammen både i forhold til minimums- og maksimumsstraff, for henholdsvis frihetsstraff og bøtestraff.

Bestemmelsene anvendes der noen ”i samme eller i forskjellige handlinger [har] forøvet flere forbrytelser eller forseelser”. De gjelder da både ved ideal- og realkonkurrens. Etter ordlyden er det ikke gitt at flere handlinger skal tilsi like mange lovbrudd. Dette er også stadfestet i lovforarbeidene som skiller mellom der det foreligger forbrytelsesenhets- og der det foreligger forbrytelsesflerhet.⁶³ Denne forståelsen har i tillegg rettspraksis lagt til grunn. Grensen for når det foreligger fortsatt forbrytelse og når det foreligger flere forbrytelser i realkonkurrens er dermed av avgjørende betydning for om denne straffeskjerpende reglen skal benyttes. Ved fortsatt forbrytelse kommer ikke bestemmelsen til anvendelse. Et eksempel finnes i Rt-1987-371. I denne saken ble en mann dømt for sedelighetsforbrytelser overfor sin kusine. Han hadde hatt flere samleier med henne i perioden fra 1981 til juni 1983. Forholdet ble ansett som en fortsatt forbrytelse, det var dermed en feil at herredsretten hadde vist til strl § 62.^{64 65}

---

⁶³ Jf. SKM 1896 s.111-112.

⁶⁴ Se også blant annet Rt-1964-787, Rt-1975-79, Rt-1980-652, Rt-1986-903, Rt-1990-309 og Rt-2006-964.

⁶⁵ Ved innføringen av Straffeloven 2005 vil det ikke skje noen endringer i denne rettsstilstanden, jf.

Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 469.

Men der gjerningsmannen blir dømt for flere fortsatte forbrytelser kommer bestemmelsen til anvendelse. Fra rettspraksis kan det for eksempel vises til 1985-520. Her ble en kvinne dømt for fire fortsatte forbrytelser, en for hver fornærmet, alt sett i sammenheng med strl § 62.

4.1.2 Foreldelse

Både hensynet til straffverdighet og hensynet til prevensjon avtar ettersom tiden går.⁶⁶ Det straffbare forholdet foreldes. Foreldelse er en straffeopphørsgrunn. Den medfører at ett pådratt straffeansvar bortfaller. Hvorvidt det foreligger foreldelse hører med til straffespørsmålet, med unntak av tidspunktet for den straffbare handlingen som hører med til skyldspørsmålet, jf. strpl § 33. Dette gjelder også ved fortsatt forbrytelse, jf. Rt-2002-917.

Sondringen av om det foreligger en eller flere forgåelser er av interesse i forhold til foreldelse ved to tilfeller. For det første for adgangen til å begjære privat påtale, og for det andre for adgangen til å reise straffesak. I begge tilfellene vil den være vesentlig for når foreldelsesfristen begynner å løpe.

Ved foreldelse av den private påtalerett heter det blant annet i strl § 80 at begjæringen må settes fram et halvt år etter at den fornærmede har kunnskap om den ”straffbare handling”. Denne fristen begynner ikke å løpe før forholdet er avsluttet, det vil si fra den siste handlingen har funnet sted. Ved fortsatt forbrytelse vil dette være tilfellet når hele forholdet har opphørt. Dette er fastslått i blant annet Rt-1953-1577 og Rt-1992-625.⁶⁷

---

⁶⁶ Jf. Eskeland (2000) s. 339.

⁶⁷ Jf. Andenæs (2004) s. 541.

Når det foreligger flere handlinger som straffes som flere forbrytelser, vil det aktuelle tidspunktet være etter hver forgåelse.^{68 69}

I strl § 68, 1.ledd finnes foreldelsesfristen for når det må reise straffesak mot gjerningsmannen. Her regnes fristen fra den dagen da det ”straffbare forholdet opphørt[e]”. Ved fortsatt forbrytelse starter fristen å løpe først fra det tidspunktet den straffbare virksomheten er avsluttet. Dette er stadfestet flere ganger i rettspraksis, blant annet i Rt-1996-353. Her hadde en mann drevet forskjellig former for ulovlig jakt i tidsrommet fra 1984 til 1992. Det hele ble ansett som et fortsatt straffbart forhold. Retten la til grunn at forholdet opphørte i 1992.

I strl § 67, 4.ledd finnes en særbestemmelse for idealkonkurrenstilfellene. Den påpeker at den lengste foreldelsesfristen skal brukes der det i en og samme handling blir begått flere overtredelser som hver har forskjellig foreldelsesfrist. Lovens ordlyd tilsier at dette bare gjelder der overtredelsene skjer ved en handling. Men regelen kommer også til anvendelse ved fortsatt forbrytelse der forskjellige deler av forholdet straffes av forskjellige bestemmelser.⁷⁰ Et eksempel på dette finnes i Rt-1996-60. Domfelte hadde her seksuelt misbrukt sine to døtre. Forholdet rammet både strl §§ 195 og 196. I forhold til foreldelsesreglene var dette ett straffbart forhold som ble regulert av bestemmelsen i strl § 67, 4.ledd.^{71 72}

---

⁶⁸ Den samme fristreglen brukes når fornærmede skal reise privat straffesak, jf. strl § 403, 1.ledd.

⁶⁹ I Straffeloven 2005 vil det ikke bli videreført et krav om påtalebegjæring, jf. NOU 2002:4 s. 183. Foreldelse av denne retten kommer dermed ikke på tale.

⁷⁰ Jf. Andenæs (2004) s. 547.

⁷¹ Se også Rt-2002-917, Rt-1994-1129, Rt-1994-786, Rt-1992-1224, Rt-1989-517 og Rt-1985-43.

⁷² Straffeloven 2005 viderefører gjeldende rett for foreldelse av straffeansvar, jf. Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 381.

4.1.3 Betydningen for subsumsjonen

I straffeloven finnes det flere eksempler på såkalte gradsforbrytelser. Dette er forbrytelser som loven gjennom sin gjerningsbeskrivelse karakteriserer som overtredelser av samme art, men der de skiller seg fra hverandre gjennom overtredelsens grovhet. Dette kan enten være objektivt eller subjektivt sett. Eksempler på dette er legemskrenkelser, narkotika- og formuesforbrytelser. Ved legemskrenkelser vil resultatet av volden gjerningsmannen forvolder overfor fornærmede være avgjørende for hvilket straffebud eller straffealternativ forholdet skal subsummeres under. Dette er det objektive kriterium som skiller dem. Subjektivt sett er handlingene ulike ved at gjerningsmannen har forskjellig forsett for hver av dem, siden dette knytter seg til resultatet av volden. Ved de to andre forbrytelsestypene vil omfanget eller kvantumet være momenter i en helhetsvurdering for hvilken subsumsjon domstolen faller ned på. For eksempel om forholdet rammes av strl § 162 første, andre eller tredje ledd.

Grensedragningen vil få betydning også her. Ved fortsatt forbrytelse sees hele forholdet under ett. Samlet sett vil man dermed for eksempel kunne dømme overtredelsene etter en strengere bestemmelse, enn det man kunne gjort hvis de enkelte handlingene ble ansett som selvstendige forgåelser og bedømt hver for seg. Et eksempel fra rettspraksis finnes i Rt-1985-520. Her ble en kvinne dømt for fire grove tyverier. Hver av dem ble ansett som en fortsatt forbrytelse, en for hver forretning. Hun hadde for hver av dem borttatt varer og gjenstander ved en rekke anledninger. Hadde retten bedømt disse isolert, ville sannsynligvis flere av dem blitt ansett som simple tyverier.

Hvilken straffebestemmelse forholdet subsummeres under har flere konsekvenser. Sondringen mellom forbrytelsesenheter og –flerhet vil dermed indirekte få betydning også andre steder. Særlig gjelder dette overfor strafferammen og dermed også der hvor loven tillegger strafferammen betydning. For det første vil foreldelsesfristen lengde variere ettersom hvilken strafferamme bestemmelsen har, jf. strl § 67.

For det andre er strafferammen relevant for påtaloreglene. Og for det tredje har den betydning for hvilken kompetanse påtalemyndighetene har til å pågripe og varetektsfengsle den siktede.⁷³

I de tilfeller der omfanget eller grovheten av de straffbare handlingene er avgjørende for subsumsjonen, hører fastleggelsen av dette med til skyldspørsmålet. Om overtredelsene skal betraktes som en forbrytelsesenheter eller –flerhet vil dermed høre med til dette spørsmålet når grensedragningen er avgjørende for hvilket straffebud forholdet skal subsumeres under.⁷⁴ Men gjennom sin spørsmålsstilling til lagretten, er det retten som tar stilling til om det foreligger ett eller flere straffbare forhold, jf. Rt-1912-215.⁷⁵ Dette har dermed betydning for kompetanseforholdet mellom lagmannsretten og lagretten. Lagrettens oppgave er bare å svare ja eller nei på de spørsmål de får seg forelagt, i forhold til om tiltalte er skyldig eller ikke. Videre medfører dette at spørsmålet om det foreligger ett eller flere lovbrudd er henført til saksbehandlingen. Høyesterett kan dermed prøve dette, jf. strpl 306, 2.ledd, der dens kompetanse bare er begrenset til ikke å gjelde ”bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet”. Der omfanget eller grovheten ikke har betydning for subsumsjonen vil det høre med til straffespørsmålet å fastslå dette. Dette gjelder både der de straffbare handlingene blir ansett ett og flere forhold.^{76 77}

---

⁷³ Se punktene 4.2.7 og 4.2.9.

⁷⁴ Jf. Matningsdal (1998) s. 287.

⁷⁵ Hvert spørsmål skal bare inneholde ett forhold, se punkt 4.2.3.

⁷⁶ For fortsatt forbrytelse er dette fastslått blant annet i Rt-1988-1438.

⁷⁷ Beviskravet vil ikke senkes i disse tilfellene, jf. Rt-1997-1771 (fortsatt forbrytelse) og Rt-1998-1945 (selvstendige forbrytelser).

4.1.4 Straffelovens stedelige virkeområde

I utgangspunktet gjelder straffeloven på handlinger som har skjedd her ”i riket”, jf. strl § 12, 1.ledd nr 1. Etter andre ledd er det tilstrekkelig at virkningen har skjedd her i landet, hvis denne er straffebelagt. Sett at en nordmann begår to forbrytelser, en i Norge og en i Sverige. Hvis disse bare kan straffeforfølges på forøvelsesstedet, ville han av norske myndigheter bare kunne straffes for forbrytelsen begått her i landet.

Hadde det i stedet vært snakk om en fortsatt forbrytelse vil derimot hele den forbryterske virksomheten kunne straffes her, selv om deler av den er utført i utlandet. Det finnes ingen rettspraksis på dette, men det er hevdet i teorien.⁷⁸ Både effektivitets- og bevis hensyn taler for det. Hvis ikke hele forholdet ble bedømt under ett kunne det i enkelte tilfeller bli vanskelig å straffe de enkelte delene av virksomheten.⁷⁹ Også prosessøkonomiske hensyn taler for en samlet forfølgning.⁸⁰

4.1.5 Straffelovens virkeområde i tid

Når ett straffbart forhold skal pådømmes skal domstolen i utgangspunktet anvende den gjeldende lovgivningen som forelå på gjerningstidspunktet. Dette kan fravikes hvis det i etterkant har kommet lovgivning som er til gunst for tiltalt. Da dømmes han etter den nye lovgivningen som eksisterer på pådømmelsestidspunktet. Denne regelen finnes i strl § 3 og har sin bakgrunn i forbudet om å gi lover tilbakevirkende kraft, jf. Kongeriget Norges Grundlov (grl) av 17.mai 1814 § 97.

---

⁷⁸ Se blant annet Andenæs (2004) s. 367 og Røstad (1993) s. 275.

⁷⁹ Se punkt 4.2.4.

⁸⁰ Straffeloven 2005 synes ikke å gjøre endringer i denne rettstillingen.

Et særlig spørsmål oppstår der en overtredelsene skjer til dels før, og til dels etter lovendringen. Dette kan være aktuelt der det foreligger fortsatt forbrytelse. Er endringen av formildende art blir denne brukt på hele forholdet. Annerledes blir det hvis den er av skjerpende art. Da vil forholdet deles slik at den ene delen pådømmes etter den tidligere lovgivningen, den andre etter den nye. Selv om denne løsningen brukes blir forholdet sett på som ett fortsatt straffbart forhold som sådanne. Dette er slått fast i Rt-1987-1049, Rt-1993-335 og Rt-1996-267.⁸¹ Dette er nå også blitt stadfestet i Straffeloven 2005 § 3, 2.ledd. Blir overtredelsene ansett som flere forbrytelser vurderes hver forgåelse for seg, jf, Rt-1985-588.⁸²

4.1.6 Beregning av det utbytte som inndras

Etter strl § 34 er hovedregelen at bruttoutbyttet skal inndras. Av ordlyden fremgår det ikke direkte at man kan fradra utgifter man har hatt ved forbrytelsen. Eventuelle fradrag blir gjort hvis inndragningen anses som ”klart urimelig”, jf. strl § 34, 1.ledd. Ved denne vurderingen er det av betydning om utgiften anses som legal. Eksempelet som Andenæs bruker er utgifter gjerningsmannen har hatt til innkjøp av øl som han har videresolgt til mindreårige.⁸³

Hvis det her foreligger en fortsatt forbrytelse ses hele forholdet under ett. Det samlede resultatet blir da avgjørende for om eventuelle ”fradrag” kan gis. Ved flere selvstendige lovbrudd, hvor noen disposisjoner har gitt overskudd og andre har gått i tap, må hver dømmes for seg og det kan ikke gis ”fradrag” i utbytte for de transaksjoner som gikk med tap.^{84 85}

---

⁸¹ Jf. Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 169.

⁸² Jf. Gyldendal Rettsdata (2007) strl § 3 note 8.

⁸³ Jf. Andenæs (2004) s. 519.

⁸⁴ Jf. Andenæs (2004) s. 518-519.

4.2 Prosessuelt

4.2.1 Individualisering av tiltalebeslutningen

Ved utferdigelsen av en tiltalebeslutning er det visse krav til hvordan påtalemyndigheten beskriver det forholdet gjerningsmannen blir tiltalt for. Den aktuelle bestemmelsen finnes i strpl § 252, 1. ledd nr 4. Her stadfestes det at påtalemyndigheten skal gi en ”kort, men så vidt mulig nøyaktig beskrivelse av det forhold tiltalen gjelder, med opplysning om tid og sted”. De samme krav stilles når påtalemyndigheten skal utarbeide et forelegg, jf. strpl § 256, 1. ledd nr 3. Individualiseringskravet gjelder også når påtalemyndigheten skal utarbeide en begjæring etter strpl § 248, 1. ledd og en siktelse som er grunnlag for fengsling etter strpl §§ 184, 2. ledd jf. 171.⁸⁶

Etter ordlyden skal hvert enkelt straffbart forhold beskrives. Dette medfører at påtalemyndigheten må trekke grensen for når det foreligger en og når det foreligger flere lovbrudd. Ved fortsatt forbrytelse er det ikke alltid mulig å individualisere det enkelte ledd i forholdet. Lovens ordlyd ”så vidt mulig” tilsier at dette heller ikke er nødvendig. Det er nå også sikker rett at når flere handlinger anses som ett straffbart forhold, kreves det ikke noen konkret beskrivelse av hver enkelt handling.⁸⁷ Her er det tilstrekkelig med en mer generell beskrivelse.⁸⁸ I Rt-1995-1491 ble gjerningsmannen dømt for oppbevaring og salg av heroin. Han ble satt under tiltale for to forgåelser av strl § 162, 2. ledd jf. 1. og 5. ledd. Forholdene ble beskrevet som følger: ”I 1994, før 29. oktober ... oppbevarte han ... stadig heroin, til sammen et større kvantum” og ”[i] 1994, før 29. oktober ... solgte han ved flere anledninger heroin, og til sammen et større kvantum”. Tiltalebeslutningen ble supplert med en omfattende bevisoppgave.

---

⁸⁵ Straffeloven 2005 gjør ingen realitetsendringer i forhold til dette, jf. Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 343.

⁸⁶ I forhold til siktelsen, se Rt-1999-1804.

⁸⁷ Jf. Rt-2001-38 som viser til Andenæs, bind 1 (2000) s. 310. Se også Rt-1940-25, Rt-1993-1009 og Rt-1997-1771.

⁸⁸ Later til at man kan gi en generell beskrivelse av den samlede virksomheten selv om enkelthandlingene kan individualiseres, jf. Rt-1983-1357.

Det ble blant annet anket over at tiltalen ikke var tilstrekkelig individualisert. Høyesterett ga ikke medhold i dette. Virksomheten ble ansett som to sammenhengende forhold, det var da ikke nødvendig at tiltalen beskrev hver enkelt oppbevaring og hvert enkelt salg. Det vil i et slik tilfelle vært praktisk umulig å angi hvert enkelt tilfelle. Kan sammenlignes med Rt-1940-25 der retten uttalte at om man skulle kreve at man individualiserte hvert enkelt salg, ville dette være ensbetydende med at ”bevislig ulovlig salgsvirksomhet blir straffri”.

Selv om det foreligger en fortsatt forbrytelse og beskrivelsen av forholdet kan være mer generell enn i andre tilfeller, er det likevel krav til individualiseringen. Dette viser seg særlig der ingen enkeltstående handlinger lar seg konkretisere. I Rt-2001-38 ble det fremhevet av flertallet at det i disse tilfeller ikke gjelder særlig strenge krav. Men det synes allikevel at kravene ikke uten videre er små. Ved vurderingen må hensynet til praktikabel straffeforfølgning (effektivitetshensyn) avveies mot hensynet til rettssikkerhet for den tiltalte, herunder særlig hensynet til at tiltalte skal kunne forberede sitt forsvar. Dette siste hensynet må kunne sies å veie rimelig tungt. Her vil konkretiseringen av forholdet i tiltalebeslutningen være et viktig utgangspunkt. Det avgjørende blir ofte at retten trekker inn andre omstendigheter utenfor beslutningen for å avgjøre om tiltalte har hatt tilstrekkelig grunnlag for å forberede sitt forvar.^{89 90}

Hvis de forskjellige handlingene blir betraktet som selvstendige lovbrudd, må de individualiseres så langt dette er mulig. Den tidligere omtalte Rt-1992-445 er et eksempel på det.⁹¹ Her ble en mann dømt for seks skremmende og plagsomme telefonoppringninger. Under etterforskning var det påvist at tiltalte hadde foretatt ca. 150 slike oppringninger. I tiltalen ble forholdet ansett som en fortsatt forbrytelse, der påtalemyndigheten eksemplifiserte det med seks tilfeller.

---

⁸⁹ I Rt-1995-1491 ble tiltalebeslutningen supplert med bevisoppgaven, mens i Rt-1998-1416 var det tiltaltes egne forklaringer, som han senere gitt bort fra, som dannet grunnlaget for tiltalebeslutningen.

⁹⁰ Må også se hen til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) av 21.mai 1999 nr 30 art 6, nr 3 bokstav a ved vurderingen av dette kravet, jf. Rt-1998-1416 og Rt-2001-38.

⁹¹ Se punkt 3.3.

Høyesterett godtok ikke at det forlås en fortsatt forbrytelse. Individualiseringskravet var dermed ikke tilfredsstillt. Å begrense seg bare til å individualisere 6 av om lag 150 forhold der disse mer eller mindre var tatt med på lasset ble ikke akseptert. Aktor påstod at det var praktisk umulig å individualisere alle disse med bevisføring for hvert forhold. Dette var retten ikke enig i. De mente at påtalemyndigheten hadde oversikt over hele forholdet og individualiseringen dermed var mulig. De kunne heller spare seg med å begrense seg til et overkommelig antall av de groveste forholdene.

Også der det foreligger flere forbrytelser kan det være umulig å individualisere hvert forhold. Lovens ordlyd stiller ikke strenge krav til dette. I enkelte tilfeller kan det dermed være tillatt å beskrive flere forhold under ett i en tiltale. Grensdragningen til fortsatt forbrytelse er dermed ikke alltid avgjørende.⁹²

4.2.2 Rettens kompetanse

Påtalemyndighetenes tiltalebeslutning trekker opp rammene for straffesaken. Spørsmålet blir hvilken kompetanse retten har til å gå utenfor denne rammen. Etter strpl § 38, 1.ledd kan retten ”ikke gå utenfor det forholdet tiltalen gjelder”. Med dette menes at retten ikke kan pådømme andre forhold ved siden av eller i stedet for det som kommer fram av tiltalen.⁹³ Eventuelle endringer retten måtte gjøre må ikke medføre at forholdets identitet endres.^{94 95}

---

⁹² Jf. Øyen (2005) s. 224.

⁹³ Jf. Andenæs, bind 1 (2000) s. 339.

⁹⁴ Samme gjelder når retten skal ta stilling om siktede skal varetektsfengsles, jf. Rt-1999-695 og HR-2006-02166-U.

⁹⁵ Om det foreligger ett eller flere straffbare forhold, bedømmes etter samme kriterier som ved spørsmål til lagretten og rettskraft. Se punkt 4.2.3 og 4.2.6.

I utgangspunktet må retten etter loven bygge på det samme faktum som er beskrevet i tiltalebeslutningen. Bruker den et annet faktum, har man i lovens forstand med et annet forhold å gjøre. Lovens ordlyd oppstiller et unntak fra dette ved at retten er ubundet av ”den nærmere beskrivelse med hensyn til tid, sted og andre omstendigheter”. Et annet unntak har man ved fortsatte forbrytelser. Grensedragningen er dermed av betydning også her. Ved et fortsatt straffbart forhold kan retten bygge på andre omstendigheter enn det som kommer fram i tiltalebeslutningen, så lenge disse anses som en del av virksomheten. Dette gjelder både når den tar stilling til skyld- og straffespørsmålet. Fra rettspraksis kan det for eksempel vises til Rt-2005-934. Her ble en kvinne funnet skyldig i å ha oppbevart eller medvirket til oppbevaring av amfetamin. I tiltalebeslutningen var det straffbare forholdet begrenset til den 15.november 2002. Spørsmålet var om hun kunne dømmes for en eventuell medvirkning til oppbevaring også før den 15.november. Førstvoterende stadfestet at siden forholdet ble ansett som en fortsatt forbrytelse kunne retten også bygge på andre deler av forholdet enn det som var beskrevet i tiltalen.⁹⁶

Påtalemyndighetens kompetanse til å endre tiltalen under hovedforhandlingen er regulert i strpl § 254. Etter tredje ledd sammenholdt med andre, kan den som møter for påtalemyndigheten fritt gjøre endringer så lenge han holder seg innenfor det samme straffbare forholdet. Den samme vurderingen som er beskrevet ovenfor blir dermed av avgjørende betydning for dens kompetanse.

En særlig problemstilling er om retten kan ta med omstendigheter som ligger utenfor det tidsrom som er gitt i tiltalebeslutningen, men som allikevel regnes om en del av den fortsatte forbrytelsen. Dette gjelder både omstendigheter som er inntrådt forut for og etter utferdigelsen.

I det tilfellet at retten tar med forhold som tidmessig ligger i etterkant av hva som er nevnt i tiltalen foreligger det ingen klar løsning.

---

⁹⁶ Se også Rt-1992-562 og Rt-2001-98. I den førstnevnt skjedde overtredelsene ved samme anledning.

Dette er et omstridt tema i teorien, og rettspraksis har ikke gitt noe klart prejudikat i noen retning.^{97 98} Det synes dermed riktige å se hen til de hensyn som ligger til grunn. På den ene siden tilsier tiltaltes rett til å kunne forberede sitt forsvar at retten ikke kan ta med disse omstendighetene. På den andre siden ville det imidlertid være mulig å bøte på dette ved at retten gir tiltalte en passende utsettelse, jf. strpl § 254, 4.ledd. Det synes da mest naturlig og praktisk å behandle hele forholdet under ett i en sak, et effektivitetshensyn tilsier dette. Alternativet ville være at påtalemyndigheten måtte reise ny sak for å reagere strafferettslig mot forholdet. Dette ville være prosessøkonomisk lite gunstig. Hadde de utferdiget tiltalen nå, ville de betraktet det hele som ett forhold og dermed tatt det med. På bakgrunn av dette later det til at retten kan ta med disse omstendighetene, hvis de blir tilstrekkelig opplyst under saken og tiltalte gis en passende utsettelse til forberedelse for disse anklagene. Men uansett vil ikke dette ha så stor betydning siden retten vil kunne legg vekt på det ved straffeutmålingen.⁹⁹

Der retten pådømmer forhold som ligger før tiltalebeslutningen i tid ble det lenge antatt at man neppe kunne ta med disse omstendighetene.¹⁰⁰ Men etter Rt-1985-588 er dette blitt akseptert. Dommen omhandlet blant annet en person som hadde forsømt å sende inn pålagte omsetningsoppgaver. Forsømmelsene ble betraktet som ett fortsatt forhold og da utalte retten at den ikke var avskåret fra å ta med forhold som skrev seg fra før tiltalebeslutningen.¹⁰¹

---

⁹⁷ Jf. Andenæs, bind 1 (2000) s. 343 mener det er ”noe tvilsomt”, Bjerke/Keiserud, bind 1 (2001) s. 142 sier at rammen ”bør være bindende”, Hov, rettergang 2 (1999) s. 306 mener at retten bør ”anses forpliktet til å ta hensyn til slike forhold så fremt de er tilstrekkelig opplyst på pådømmelsestiden”, Matningsdal (2002) s. 118 mener at ”praktiske hensyn tilsier at det bør være adgang”.

⁹⁸ Både Rt-1921-90 og Rt-1952-1071 trakk inn fakta som lå i etterkant av tiltalen. I den første avgjørelsen skjedde de nye forbrytelsene mellom første og andre instans, mens i den andre begrenset Høyesterett seg eksplisitt bare til den foreliggende sak.

⁹⁹ Jf. Bjerke/Keiserud bind 1 (2001) s. 142.

¹⁰⁰ Jf. Matningsdal (2002) s. 118.

¹⁰¹ Se også Rt-2005-934.

4.2.3 Spørsmål til lagretten

Etter strpl § 352, 1.ledd settes lagmannsretten med lagrette når det ankes over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet og forbrytelsen etter loven kan medføre fengsel i mer enn seks år. Lagrettens oppgave er å avgjøre skyldspørsmålet, ved å svare ja eller nei på de spørsmål de blir forelagt av retten. Et spørsmål skal blant annet så vidt mulig bare inneholde "ett straffbart forhold", jf. strpl § 364, 2.ledd. Begrunnelsen for dette er at det skal tilstrebe klare svar. Tillot man å spørre alternativt (med eller) om tiltalte hadde begått flere straffbare handlinger, kunne man ende med en domfellelse selv om det ikke var flertall for noen av handlingene. Hvis man slo flere sammen (med og), kunne resultatet bli at man hadde flertall for den ene eller begge, men ikke de to sammen.¹⁰² Også her er det dermed av betydning å fastslå om det foreligger ett eller flere straffbare forhold.

Blir overtredelsene betraktet som flere selvstendige forhold må retten stille ett spørsmål til hver forgåelse. Når flere handlinger anses som en fortsatt forbrytelse kan det spørres om dem under ett. Fra rettspraksis kan det illustreres med et eksempel. I Rt-1990-156 ble en mann dømt for å ha fanget eller avlivet fredet vilt i tiden fra juli 1982 til desember 1986. Forholdet ble ansett som et fortsatt straffbart forhold. Det var dermed riktig at lagmannsretten bare hadde stilt ett spørsmål til lagretten.

Også her åpner loven for et unntak, gjennom reservasjon "så vidt mulig". Hvis det ikke er mulig å individualisere de enkelte handlingene, er det tillatt å slå flere handlinger sammen i ett spørsmål, selv om de enkelte handlingene anses som selvstendige forhold.¹⁰³ Grensedragningen vil dermed være uten betydning i denne relasjonen.

---

¹⁰² Jf. Andenæs, bind 2 (2000) s. 47.

¹⁰³ Jf. Andenæs, bind 2 (2000) s. 48.

4.2.4 Bevis- og voteringstemaet for skyldspørsmålet

For at en gjerningsmann skal kunne straffedømmes må det foreligge fire straffbarhetsbetingelser. Den ene av dem krever at hans handlemåte må dekkes av en gjerningsbeskrivelse i et straffebud. Ved å tolke straffebudet finner man det etterspurte rettsfakta. Dette rettsfakta kan utgjøre ett eller flere bevistema. For å avgjøre skyldspørsmålet skal dommerne votere særskilt over dette, jf. strpl § 33.

Der det etterspurte rettsfakta åpner for at flere handlinger straffes som ett forhold, synes dette forholdet i tilfelle å måtte utgjøre ett bevis- og voteringstema. Og flere tema der handlingene betraktes som selvstendige forhold.¹⁰⁴ Det finnes ingen uttrykkelige bestemmelser i loven som sier dette. Men i saker for lagmannsretten som behandles med lagrette er det i strpl § 364, 2.ledd stadfestet at et spørsmål så vidt mulig bare skal gjelde ”ett straffbart forhold”. Når det etter strpl § 371 fremgår at hvert enkelt spørsmål skal være ett voteringstema, må det også være klart at hvert spørsmål må være egne bevistema.¹⁰⁵ Det samme synes også måtte gjelde i saker med meddomsrett.¹⁰⁶

Ved vurderingen av hva som er ett bevis- og voteringstema blir det da avgjørende å fastslå om overtredelsene skal anses som ett eller flere straffbare forhold. Der det er snakk om flere selvstendige forhold må det vurderes straffeskyld for hvert av disse. Det vil da være et bevis- og voteringstema for hver av dem. Der flere selvstendige handlinger i strid med loven utgjør en fortsatt forbrytelse, blir bevis- og voteringstema hele forholdet som helhet, ikke hver enkelt handling. Et eksempel på dette finnes i Rt-1983-1357. Her var en lensmann tiltalt for ulike overtredelser, herunder underslag av penger som var betrodd han i forbindelse med en hel del oppdrag i løpet av en periode på halvannet år. Domfelte hadde anket over at forholdet ikke var tilstrekkelig individualisert i tiltalebeslutningen. Retten ga ikke medhold i dette.

---

¹⁰⁴ Jf. punkt 1.1.

¹⁰⁵ Jf. Eckhoff (1986) s. 393.

¹⁰⁶ Jf. Andenæs, bind 1 (2000) s. 174, Eckhoff (1986) s. 393 og Øyen (2005) s. 226.

Her var det tilstrekkelig med en beskrivelse og bevisførsel av den samlede virksomheten for å klarlegge at tiltaltes handlemåte ble rammet av loven. Lensmannen hadde erkjent de faktiske forhold og underslagets totale størrelse kunne lett fastslås ved at alt var satt inn på en samlekonto.¹⁰⁷

Selv om man mangler bevis for den enkelte handling kan det tenkes at man kan domfelle så lenge det foreligger bevis for at det foreligger en forbrytersk virksomhet, uavhengig av om de enkelte handlingene lar seg individualisere.¹⁰⁸ Hadde man ikke tillatt en slik bevisførsel kunne det medføre at slike forbrytelser ville gå fri for straff. Annerledes stiller det seg om man ikke har slike bevis, men bare for enkelthandlinger. Der det ikke er tilstrekkelig bevis for at noen av disse er overtrådt, kan ikke gjerningsmannen straffes.¹⁰⁹

4.2.5 Krav til domsgrunner for skyldspørsmålet

Når domstolen skal ta stilling til om den tiltalte skal straffedømmes, må avgjørelsen skje ved dom, jf. strpl § 30, 1.ledd. Loven oppstiller noen innholdsmessige krav til hvordan denne skal utformes. Etter strpl § 39 skal retten blant annet gi en begrunnelse for avgjørelsen. For skyldspørsmålet må domsgrunnene ”bestemt og uttømmende angi det saksforhold retten har funnet bevist og som grunnlag for dommen”, jf. strpl § 40, 2.ledd. Dette gjelder der domstolen settes som meddomsrett. I lagmannsretten der skyldspørsmålet avgjøres av lagretten, vil det ikke være noe utfyllende begrunnelse av skyldspørsmålet. Etter første ledd skal retten bare vise til kjennelsen lagretten kom til.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Se også Rt-1912-215 og Rt-1993-1009. I den første skjedde overtredelsene ved samme anledning.

¹⁰⁸ Jf. Rt-1983-1357 (synes å kunne individualiseres) og Rt-1993-1009 (umulig å individualisere).

¹⁰⁹ Jf. Eckhoff (1986) s. 398-399.

¹¹⁰ Jf. Andenæs, bind 1 (2000) s. 399-400.

Etter ordlyden synes det å være et vilkår at retten skal beskrive det straffbare forholdet helt ut, slik at betingelsene for straff blir dekket. Grensedragningen mellom når det foreligger en og når det foreligger flere lovbrudd vil være av betydning. Der forholdet behandles som flere selvstendige forbrytelser skal hver av disse utførlig beskrives etter lovens krav. Der det er tale om en fortsatt forbrytelse er det ikke påkrevd at retten fult ut angir de enkelte handlingene forholdet består av. Her er det tilstrekkelig med en mer generell beskrivelse av hele forholdet. Dette må sees i sammenheng med de krav som stilles til utformingen av tiltalebeslutningen og til hvor mye bevis som kreves, der kravet er det samme.¹¹¹

Rt-1940-25 stadfester dette. Retten kunne ikke kreves å individualisere det enkelte salg, når det som her var snakk om et fortsatt straffbart forhold.¹¹² Men domsgrunnene må være så vidt utførlig at domstolen kan prøve om det foreligger en fortsatt forbrytelse.

HR-1991-01217s er et eksempel på det. I anken ble det bestridt at det forelå en fortsatt forbrytelse. Høyesteretts kjæremålsutvalg kunne ikke ta stilling til dette, domspremissene ga ikke grunnlag for en prøving av spørsmålet. Dommen ble dermed opphevet.¹¹³

4.2.6 Rettskraft

Rettskraftreglene har to sider, de avgjør når en dom er endelig (formell rettskraft) og hvilke virkninger dette har (materiell rettskraft). Den materielle rettskraften fastslår at en endelig dom hindrer at samme spørsmål tas opp til ny overprøving for domstolen. Herunder kan det deles inn i den positiv og negativ rettskraftvirkningen. Den positive rettskraftvirkningen består i at dommen skal legges til grunn i andre saker mellom partene. Mens den negative går ut på at en ny sak om det samme forholdet skal avvises av retten. Dette er stadfestet i strpl § 51, 1.ledd.

---

¹¹¹ Se punkt 4.2.1 og 4.2.4.

¹¹² Se også Rt-1984-1281 og Rt-1990-203.

¹¹³ Se også Rt-1966-399.

Hva som er samme og hva som er forskjellig forhold anses for å være i overensstemmelse med den overveiningen som gjøres i forhold til rettens kompetanse etter strpl § 38.¹¹⁴ Det avgjørende blir om retten blir forelagt en tiltale omhandlende et straffbart forhold som allerede er rettskraftig avgjort i en tidligere straffesak. Ikke om tiltalen er likelydene med en annen sak som har vært oppe for domstolen.¹¹⁵ Ved fortsatt forbrytelse vil hele det forbryterske forholdet være rettskraftig avgjort ved den første dommen. Dette gjelder også for de deler som ikke er behandlet direkte i dommen, men som er en del av forholdet. Rt-1931-920 er eksempel på dette. Domfelte hadde her vedtatt et forelegg for ulovlig borttingning av varer. Senere ble han forelagt ett nytt forelegg, men siden det snakk om en fortsatt forseelse var saken rettskraftig avgjort og saken avvist.

Blir de enkelte overtredelsene derimot ansett som enkeltstående lovbrudd vil bare de som direkte er behandlet i den første saken være rettskraftig avgjort. Er det overtredelser som ikke blir behandlet og disse betraktes som selvstendige straffbare forhold kan påtalemyndigheten ta ut ny tiltale for disse. Sondringen mellom forbrytelsesenheter og – flerhet vil dermed få betydning her og.

En særskilt problemstilling blir her om de deler av forholdet som tidsmessig faller utenfor det som er omhandlet i tiltalebeslutningen, må anses for å være rettskraftig avgjort ved den første dommen. Som før omtalt antas det at retten har en rett til faktisk å behandle forhold som faller uten for den tidsrammen som er gitt i tiltalebeslutningen så lenge det anses som en del av den fortsatte forbrytelsen.¹¹⁶ Der retten har tatt med slike omstendigheter må også disse anses for å være rettskraftig avgjort, uavhengig av om retten hadde kompetanse til det.¹¹⁷ Men her synes det å være en forutsetning at tiltalte er gitt mulighet til å forberede sitt forsvar i forhold til disse anklagene. Der retten har holdt seg til det som er beskrevet i tiltalen.

---

¹¹⁴ Jf. Andenæs, bind 1 (2000) s. 423.

¹¹⁵ Jf. Øyen (2005) s. 225.

¹¹⁶ Se punkt 4.2.2.

¹¹⁷ Jf. Andenæs, bind 1 (2000) s. 426-427.

Kan mye kan tale for at den delen som ikke er behandlet, ikke er rettskraftig avgjort og at man dermed kan gå til ny sak for å få det pådømt.¹¹⁸ Dette på bakgrunn av at hele forholdet ikke er vært opp til behandling. Påtalemyndigheten og fornærmedes mulighet til å forfølge de delene vil i motsatt fall falle bort, noe det ikke er noe god grunner som skulle tilsi.¹¹⁹

4.2.7 Påtaleadgangen og påtaleunntatelse

For at en straffesak skal komme for retten, må det være tatt ut tiltale mot vedkommende gjerningsmann. Tiltalebeslutningen blir utferdiget av påtalemyndigheten. Denne er hierarkisk oppbygget der påtalekompetansen er fordelt mellom de forskjellige leddene ettersom hvor alvorlig det straffbare forholdet anses å være. Tas det ut tiltale av feil påtalemyndighet vil dette være en ubetinget opphevelsesgrunn hvis den er gjort til ankegrunn, jf. strpl § 343, 2.ledd nr 2.

Om et forhold anses som flere selvstendige forbrytelser eller en fortsatt forbrytelse kan være avgjørende for hvem som har påtalekompetansen. For å belyse dette kan det vises til et eksempel. Sett at en mann har begått flere straffbare handlinger som hver for seg kan straffes etter strl § 162, 1.ledd. Etter strpl § 67, 2.ledd bokstav c jf. 3.ledd er det politimesteren som avgjør om det skal tas ut tiltale. Hvis overtredelsene anses som en fortsatt forbrytelse og forholdet da faller inn under andre ledd i strl § 162, vil ikke politimesteren lengre være kompetent. Statsadvokaten hadde da eventuelt tatt ut tiltale, jf. strpl § 66.

---

¹¹⁸ Jf. Andenæs, bind 1 (2000) s. 426-427.

¹¹⁹ Den negative rettskraftsvirkningen må ses i lys av forbudet mot dobbeltstraff som er oppstilt i EMK Protokoll nr 7 til Konvensjonen om beskyttelse av menneskerettigheter og grunnleggende friheter (TP) art 4 nr 1. Forbudet vil i all hovedsak ha betydning i forhold til ulikartet idealkonkurrens, jf. Jebeles (2004) s. 615 flg.

Samme problem oppstår overfor straffebud der påtaleadgangen er avhengig av en begjæring fra fornærmede og/eller der allmenne hensyn er påkrevd. Et eksempel på dette finnes i Rt-1957-1255. Her hadde en mann hugget ned henholdsvis tre og to telefonstoler med fem dagers mellomrom. Ble overtredelsene bedømt som flere mindre skadeverk etter strl § 391, ville det kreves påtalebegjæring fra den fornærmede. Samt at allmenne hensyn var tilstedet, jf. strl § 408, 3.ledd. Hvis overtredelsene derimot ble ansett som en fortsatt forbrytelse, ville forholdet bedømmes som alminnelig skadeverk etter strl § 291. Da ville det ikke kreves påtalebegjæring fra den fornærmede så lenge det forelå allmenne hensyn som tilsa påtale. Forholdet ble bedømt som en fortsatt forbrytelse.¹²⁰

Kompetansen for å unnlate å påtale er så å si den samme som kompetansen for reise tiltale.¹²¹ Grensedragningen mellom forbrytelsesenheter og –flerhet vil dermed kunne ha betydning også her.¹²²

4.2.8 Bruk av tvangsmidler ved forebyggende tiltak

Påtalemyndigheten har med hjemmel i strpl kapittel 14 til 17 adgang til å benytte seg av ulike tvangsmidler under sin etterforskning av straffbare handlinger. Hovedvilkåret for de aller fleste av disse reglene er at det skal foreligge en skjellig grunn til mistanke om at det er begått en straffbar handling. Noen tilsvarende regler for å forebygge lovbrudd finnes ikke.

---

¹²⁰ Jf. Røstad (1993) s. 276.

¹²¹ Ett unntak finnes i strpl § 64, 2.ledd.

¹²² Strpl § 70 gjelder bare for realkonkurrens, men det synes som bestemmelsen er mest aktuell ved ulikartet realkonkurrens.

Der det planlegges nye enkeltstående forgåelser vil påtalemyndighetene ikke kunne bruke tvangsmidler som forebyggende tiltak mot disse, hvis ikke den forberedende virksomheten er straffbar eller at eventuelle lovhjemler rammer det spesifikke tilfellet.¹²³ Ved fortsatt forbrytelse blir spørsmålet om påtalemyndigheten kan benytte tvangsmidler til å klarlegge om en fortsatt forbrytersk virksomhet er under planlegging, eller om de kun kan bruke tvangsmidler overfor den delen av virksomheten som allerede er begått.

Det foreligger ikke noe kjent rettspraksis om dette spørsmålet.¹²⁴ Men det er drøftet av et utvalg som ble satt til å se på politiets metoder ved forebyggende kriminalbekjempelse. Politimetodeutvalget pekte på at når politiet etterforsker en sak vil de ofte avdekke planer om nye lovbrudd. Det er da opparbeidet seg en praksis for å benytte de tvangsmidler som er oppstilt i straffeprosessloven. Et godt eksempel er narkotikaforbrytelser. Der det foreligger mistanke om at det har blitt innført narkotika, vil retten ofte godkjenne en kommunikasjonskontroll. Vilkåret i loven for denne kontrollen er at den vil være av ”vesentlig betydning for å oppklare saken”, jf. strpl § 216c, 1.ledd. Det er lite sannsynlig at kontrollen vil oppklare den allerede innførte narkotikaen. Argumentet har vært at hele forholdet må anses som en fortsatt forbrytelse og at kontrollen da vil gi bevis til saken.¹²⁵ For å underbygge og klarlegge dette har det blitt gjort en endring i strpl § 226, 1.ledd bokstav c, der det stadfestes at etterforskning også innebærer å innhente informasjon for ”å avverge ... straffbare handlinger”.¹²⁶

På bakgrunn av den praksis som foreligger, og den lovendringen som ble foretatt, tyder det på at politiet har godt belegg når den benytter seg av tvangsmidler ovenfor straffbare handlinger som er den del av en fortsatt forbrytelse. Det synes også å ha gode grunner for seg å tillate en slik bruk.

---

¹²³ Se to nye bestemmelser som trådte i kraft i 5.aug 2005, strpl § 222d og Lov om politiet (politil) av 4.aug 1995 nr 53 § 17d.

¹²⁴ Jf. Øyen (2005) s. 227.

¹²⁵ Jf. NOU 2004:6 s. 173. Standpunktet er fulgt opp i den påfølgende Ot.prp.nr 60 (2004-2005).

¹²⁶ Jf. Øyen (2005) s. 227.

Gjerningsmannen vil bli straffedømt for hele den forbryterske virksomheten, det vil da være naturlig å behandle hele forholdet som en sak. Å skaffe bevis for planer som er under oppseiling kan også kaste lys over de overtredelser som allerede er begått. Til slutt vil det være viktig å gi politiet muligheten til å stoppe den forbryterske virksomheten, uten disse tvangsmidlene kan det bli vanskelig.

4.2.9 Pågripelse og varetektsfengsling

Vilkårene for pågripelse og varetektsfengsling er de samme, jf. strpl §§ 171-174 jf. 184, 2.ledd. I strpl § 171, 1.ledd har loven oppstilt noen grunnvilkår for at disse tvangsmidlene skal kunne brukes. Her kreves det skjellig grunn til mistanke for ”en eller flere handlinger som etter loven kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder”. Det er ikke avgjørende den straff som man kan regne med i det konkrete tilfellet.¹²⁷ Der overtredelsene betraktes som flere lovbrudd vil den utvidende strafferammen etter strl § 62 bli avgjørende.¹²⁸ Det vil dermed ved enkelte tilfeller være vesentlig å trekke grensen mellom forbrytelsesenheter og -flerhet. Særlig gjelder dette ved legemsfornærmelser. Etter strl § 228, 1.ledd er strafferammen inntil seks måneder. Påtalemyndigheten vil dermed ikke kunne bruke disse tvangsmidlene hvis det bare foreligger en slik fornærmelse. Der det foreligger flere blir det avgjørende om den straffeskjerpene bestemmelsen i strl § 62 kommer til anvendelse. Der flere legemsfornærmelser blir ansett som en fortsatt forbrytelse vil ikke dette være tilfellet.¹²⁹

---

¹²⁷ Jf. Andenæs, bind 2 (2000) s. 152.

¹²⁸ Jf. Innst.O.nr 72 (1984-1985) s. 4-5.

¹²⁹ Gjelder også ved andre lignende bestemmelser, for eksempel strpl § 202a.

5 Konsekvensbetraktninger

5.1 Generelt

Når domstolen skal avgjøre om flere straffbare handlinger skal betraktes som ett eller flere straffbare forhold, vil den legge vekt på de momentene som er oppstilt i punkt 3.2 til 3.6. I tillegg synes den undertiden å vektlegge hvilke strafferettslige og/eller straffeprosessuelle konsekvenser det har at overtredelsene bedømmes på den ene eller andre måten. Resultatet blir da styrende for vurderingen som gjøres i forkant.¹³⁰ Disse konsekvensbetraktningene kan enten være helt avgjørende for bedømmelsen eller et moment som sammen med andre momenter taler for ett av utfallene. De vil ofte avhjelpe andre sviktende momenter slik at man ender på det resultatet Høyesterett finner rimeligst etter en avveining av de ulike hensyn som foreligger. Retten legger aldri uttrykkelig vekt på disse betraktningene når spørsmålet skal avgjøres. De later til å komme frem implisitt når den vurderer problemstillingen i forhold til hvilken betydning bedømmelsen har i den enkelte sak. Konsekvensbetraktningene kan begrunnes ut fra bevis-, effektivitets- eller straffverdighetshensyn. Dette skal eksemplifiseres nedenfor med noen høyesterettsavgjørelser.

Der gjerningsmannen har begått flere straffbare handlinger vil det stort sett være et behov for å vurdere om disse skal betraktes som en forbrytelsesenhets eller –flerhet. Dette på bakgrunn av hvilke betydning det har, i forhold til de rettslige konsekvensene.¹³¹

---

¹³⁰ Dette er et eksempel på bruk av hensynet til resultatets godhet, jf. Eckhoff (2001) s. 371.

¹³¹ I forhold til straffeutmålingen vil dette nesten alltid være tilfellet. Her for å avgjøre om strl § 62 kommer til anvendelse. Men av og til vil bestemmelsen komme til anvendelse uavhengig av hvordan overtredelsene bedømmes.

Men å avgjøre om overtreddelsene bedømmes på den ene eller andre måten, er i seg selv ikke nødvendig for å fastslå om gjerningsmannen skal straffes eller ei. Dette viser seg særlig når Høyesterett ved enkelte anledninger bemerker at den ikke finner grunn til å gå inn på om overtreddelsene skal anses som ett eller flere straffbare forhold. Dette underbygges med at spørsmålet ikke er avgjørende for hvordan den skal ta stilling til den problemstillingen den står overfor, herunder for eksempel i forhold til foreldelse eller straffeutmåling. Det er da også en kjent sak at Høyesterett som oftest ikke tar stilling til mer en det som er påkrevd for å avgjøre den saken den har fått seg forelagt. Et eksempel på dette finnes i Rt-1986-1076. Her var det spørsmål om forholdet var foreldet. Avgjørende for dette var om underslagene, bedrageriene og utroskapen kunne betraktes som grove. Ved vurderingen slo retten fast at den ikke kunne se på det enkelte tilfelle isolert. Sett under ett måtte samtlige overtreddelser bedømmes som grove. På bakgrunn av dette var det ikke nødvendig å gå inn på om forholdet skulle anses som en forbrytelsesenhets eller –flerhet. Det var heller ikke av betydning i forhold til straffeutmålingen.^{132 133}

5.2 Straffeutmåling

I de tilfeller der Høyesterett er i tvil om den står overfor ett eller flere lovbrudd, kan den legge vekt på om overtreddelsene anses graverende. Straffverdighetshensynet vil da kunne ivaretas ved at overtreddelsene bedømmes som flere forgåelser, slik at den straffeskjerpene bestemmelsen i strl § 62 kommer til anvendelse. Om forholdet er av formidlende karakter, taler det for å betrakte overtreddelsene som en fortsatt forbrytelse.

Et eksempel på dette synes man å finne i en avgjørelse inntatt i Rt-1962-263. Dette gjaldt en sedelighetssak der en 23 år gammel mann hadde hatt tre samleier med en jente på 15 år. Samleiene hadde skjedd med henholdsvis fem og tre ukers mellomrom.

---

¹³² Strl § 62 kom uansett til anvendelse. Her forelå det konkurrans mellom de ulike forbrytelsestypene.

¹³³ Et annet eksempel finnes i Rt-1948-741.

Høyesterett fant det naturlig og rimelig å betrakte overtredelsene som et fortsatt straffbart forhold. I formildende retning trakk det faktum at det faktisk besto et kjærlighetsforhold mellom dem og at de hadde tenkt til å gifte seg. Det var ikke snakk om noe maktanvendelse fra mannens side, jenta samtykket alle gangene.

En annen avgjørelse der det later til at overtredelsenes alvorlighet har vært av betydning finnes i en tidligere omtalte avgjørelse i Rt-1975-79.¹³⁴ En 56 år gammel høyesterettsadvokat ble dømt for underslag av ca. 985 000 kr fra 18 klientkonti. Byretten behandlet forholdet som en fortsatt forbrytelse, noe Høyesterett ikke var enige i. De betraktet overtredelsene som flere enkeltstående forbrytelser, noe som medførte at strl § 62 kom til anvendelse. Det ble ikke gitt noe uttrykkelig begrunnelse for dette. Men på grunn av de omstendigheter som forelå i skjerpende retning, ble straffen hevet fra 3 år og 6 måneder til 5 år. Årsaken til at overtredelsene ikke ble ansett som en forbrytelsesenhets, synes å måtte begrunnes ut fra et straffverdighetshensyn. Når de satte straffen til 5 år synes det å være rimelig høyt. Det er nære opptil 6 år som er strafferammen for grovt underslag. Veldig usikkert hva man kan legge i dette, men later til at Høyesterett ikke ville nå så nære "taket" med denne saken. Ved å ta i bruk strl § 62 hevet den strafferammen til det dobbelte, og hadde dermed mer å gå på.¹³⁵

5.3 Individualisering av tiltalebeslutningen

Hensynet til tiltalte rett til å forberede sitt forsvar anses for å være det sentrale bak individualiseringskravet i tiltalebeslutningen.¹³⁶

---

¹³⁴ Se punkt 3.3.

¹³⁵ Til sammenligning kan det vises til Rt-1970-540. Her ble en høyesterettsadvokat dømt til fengsel i 1 år og 6 måneder for 10 tilfeller av underslag, der 8 av dem var grove. Dette tilfelle var ikke like graverende, men det synes å gi en pekepinn på at straffen i Rt-1975-79 var rimelig streng.

¹³⁶ Jf. Rt-2001-38.

Ikke sjeldent ville dette hensynet settes på prøve ved at påtalemyndigheten utferdiger tiltalebeslutninger som har en lite utfyllende konkretisering av de straffbare handlinger gjerningsmannen er tiltalt for. Dette gjelder både i forhold til tid, forøvelsesmåte, forøvelsessted og fornærmede han har krenket. Vanligvis skyldes dette at det er helt umulig eller praktisk umulig å individualisere hver enkelt overtredelse. Domstolen har da ofte tillatt denne generelle utferdigelsen på bakgrunn av at den anser forholdet som en fortsatt forbrytelse. Grunnen til dette er at i motsatt fall ville disse forbryterske virksomhetene gå fri for straff. Dette som følge av den bevismessige situasjonen. Godkjenningen av denne generelle utformingen medfører videre at kravet om hvor mye bevis som kreves og kravet til domsgrunner senkes tilsvarende. Disse konsekvensene vil da undertiden være styrende for bedømmelsen av om overtredelsene skal betraktes om en forbrytelsesenhet eller – flerhet. Men ved denne vurderingen må bevis- og effektivitetshensynene avveies mot hensynet til tiltaltes rettsikkerhet. Dette gjelder som nevnt særlig hans rett til å forberede sitt forsvar og at enhver rimelig tvil skal komme han til gode i forhold til de bevis som foreligger. Herunder også om bedømmelsene av overtredelsene som en enhet medfører at den tiltalte også blir dømt for straffrie forhold.

Eksempler finnes i to ovenfor nevnt avgjørelsene inntatt i Rt-1992-445 og Rt-1997-1771.¹³⁷ I den først saken hadde påtalemyndighetene utferdiget en tiltalebeslutning der overtredelsene var beskrevet som en fortsatt forbrytelse. Seks av dem var individualisert. Disse ble han domfelt for, som seks selvstendige forbrytelser. Her ble det uttrykt at praktiske hensyn (effektivitetshensyn) kunne tale for at man dømte overtredelser mot flere fornærmede som ett forhold. Grunnen til at dette ikke ble gjort her synes å være fordi hver straffbare handling lot seg individualisere.¹³⁸ I den andre avgjørelsen var det også spørsmålet om forholdet var tilstrekkelig individualisert. Saken gjaldt et stort antall tilfeller av kortsvindel, som igjen ga mange fornærmede. Tiltalen ble godkjent på bakgrunn av at overtredelsene ble ansett som en fortsatt forbrytelse.

---

¹³⁷ Se punkt 3.3.

¹³⁸ Hadde ikke dette vært tilfelle kan det tenkes at den generelle beskrivelsen hadde blitt godkjent, slik den ble i Rt-1993-1009.

Bevishensynet synes å ha vært et moment som talte for dette. Om hver enkelt handling ble bedømt som selvstendige forhold kunne man komme i den situasjon at man var sikker på at tiltalte hadde begått en del av handlingene, men at det for hver handling isolert sett kunne foreligge rimelig tvil. Hele forholdet kunne dermed gå fri for straff. Rettsikkerhetshensynet om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode, ble ikke ansett neglisjert ved å dømme forholdet under ett.¹³⁹

Et annet tilfellet der bevishensyn synes å være ett av momentene for å betrakte forholdet som et sammenhengende forhold finnes i Rt-1993-1009. Her ble to menn blant annet dømt for heleri. Helerivirksomheten ble drevet sammenhengende og fra vesentlig samme sted, i tillegg til at det forlån et felles forsett. Et siste moment som talte for å se forholdet som en enhet, var at det ville være praktisk umulig å behandle hvert enkelt erverv hver for seg. Konsekvensen ville dermed kanskje ha blitt at forholdet ikke kunne straffedømmes.

En avgjørelse der overtredelsene ble betraktet som flere enkeltstående forhold finnes i Rt-2001-38. De domfelte anket over at tiltalebeslutningen ikke var tilstrekkelig individualisert. Overtredelsene i tiltalen var beskrevet som et fortsatt straffbart forhold. Den ene fikk ikke medhold, mens den andre som var medvirker fikk det. Og for hans del ble dommen opphevet.¹⁴⁰ Later til at hensynet til tiltaltes rettsikkerhet var av betydning når retten skulle avgjøre om forholdet ble ansett som en enhet eller flerhet. Dette gjelder både hensynet til tiltaltes rett til å forberede sitt forsvar, samt at en hver rimelig tvil skal komme han til gode. Tiltalen som var felles for dem begge, var i hovedsak utformet med sikte på hovedmannen. Det var usikkert hvilke medvirkningshandlinger han var tiltalt for.

---

¹³⁹ Et annet lignende tilfelle finnes i Rt-1998-1416.

¹⁴⁰ Dissens ved avgjørelsen.

5.4 Foreldelse

Særlig i forhold til sedelighetssaker der det kan ta lang tid fra overgrepene ble forvoldt til gjerningsmannen blir tiltalt, kan det bli spørsmål om forholdet er foreldet. Når overgrepene hyppighet avtar eller får ett opphold, kan det som nevnt undertiden bli tvilsomt om forholdet kan anses som en fortsatt forbrytelse.¹⁴¹ I Rt-1994-786 og Rt-2002-917 var dette tilfellet. Hadde retten betraktet overtredelsene som skjedde etter de kritiske tidspunktene som egne forbrytelser, ville de foregående overgrepene vært foreldet. Synes som at retten for å unngå foreldelse, tok dette i betraktning da de vurdert om forholdet tross disse avbruddene skulle betraktes som en forbrytelsesenhets. Dette gjelder særlig i forhold til den siste avgjørelsen, der forholdet var særlig graverende. Straffverdighetshensyn synes da å ligge til grunn.

5.5 Konsekvens versus konsekvens

Av og til kan konsekvensbetraktningene slå begge veier. På den ene siden vil det da vanligvis være et straffverdighetshensyn som taler for at overtredelsene betraktes som flere enkeltstående forbrytelser. På den andre siden derimot vil det være andre hensyn som taler for å se dem som en forbrytelsesenhets. Som et eksempel kan man ta den situasjonen der man står overfor et meget graverende tilfellet som er svært gammelt. Da kan det bli spørsmål om forholdet er foreldet. Straffverdighetshensyn tilsier at overtredelsene bør anses som selvstendige forhold, mens i forhold til foreldelsesbetraktninger bør det bedømmes som en fortsatt forbrytelse slik at ingen av overtredelsene blir foreldet. Det synes da at hensynet til straffverdighet viker, slik at gjerningsmannen blir holdt ansvarlig for alle overtredelsene.

---

¹⁴¹ Se punkt 3.4.2.

Men betraktningene kan også trekke i samme retning. Dette synes å være tilfellet i den nevnte avgjørelsen i Rt-2002-917. Hadde man ansett de siste overtredelsene som selvstendige forgåelser ville store deler av forholdet vært foreldet. Siden forholdet hadde en slik alvorlig karakter, talte dette for at overtredelsene skulle anses som en fortsatt forbrytelse.

6 Avsluttende bemerkninger

Innledningsvis reiste jeg følgende problemstillinger: Når skal flere straffbare handlinger anses som ett straffbart forhold (en fortsatt forbrytelse)? Eller motsatt: Når skal de anses som flere enkeltstående straffbare forhold (flere enkeltstående forbrytelser)? Samt hvilke konsekvenser denne grensen har rettslig sett. Dette er besvart i oppgavens kapittel 2 til 5.

Når domstolen skal ta stilling til om flere straffbare handlinger skal anses som ett eller flere straffbare forhold, har Høyesterett uttalt at man må se hen til de konkrete omstendigheter i saken og ut i fra en helhetsvurdering avgjøre om overtredelsene skal betraktes som en forbrytelsesenhets eller –flerhet. Gjennomgangen har vist at Høyesterett har lagt vekt på en rekke momenter, herunder likhet i handlingens art og forøvelsesmåte, krenkelse av samme fornærmede/offentlig interesse, sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og om det foreligger et felles forsett. De tre første later til å være de mest framtrepende. Siden det kan ha både strafferettslige og straffeprosessuelle konsekvenser om overtredelsene anses som en eller flere lovbrudd, synes Høyesterett undertiden implisitt å ta med dette i bedømmelsen når den tar stilling til spørsmålet. Disse konsekvensbetraktningene kommer da i tillegg til de andre momentene, noe som medfører at de må bakes inn i denne helhetsvurderingen som et moment av særlig betydning. Dette er illustrert i Figur 2 nedenfor. Vurderingstemaet i denne figuren avgjør om man faller ned på ett eller flere straffbare forhold i Figur 1.

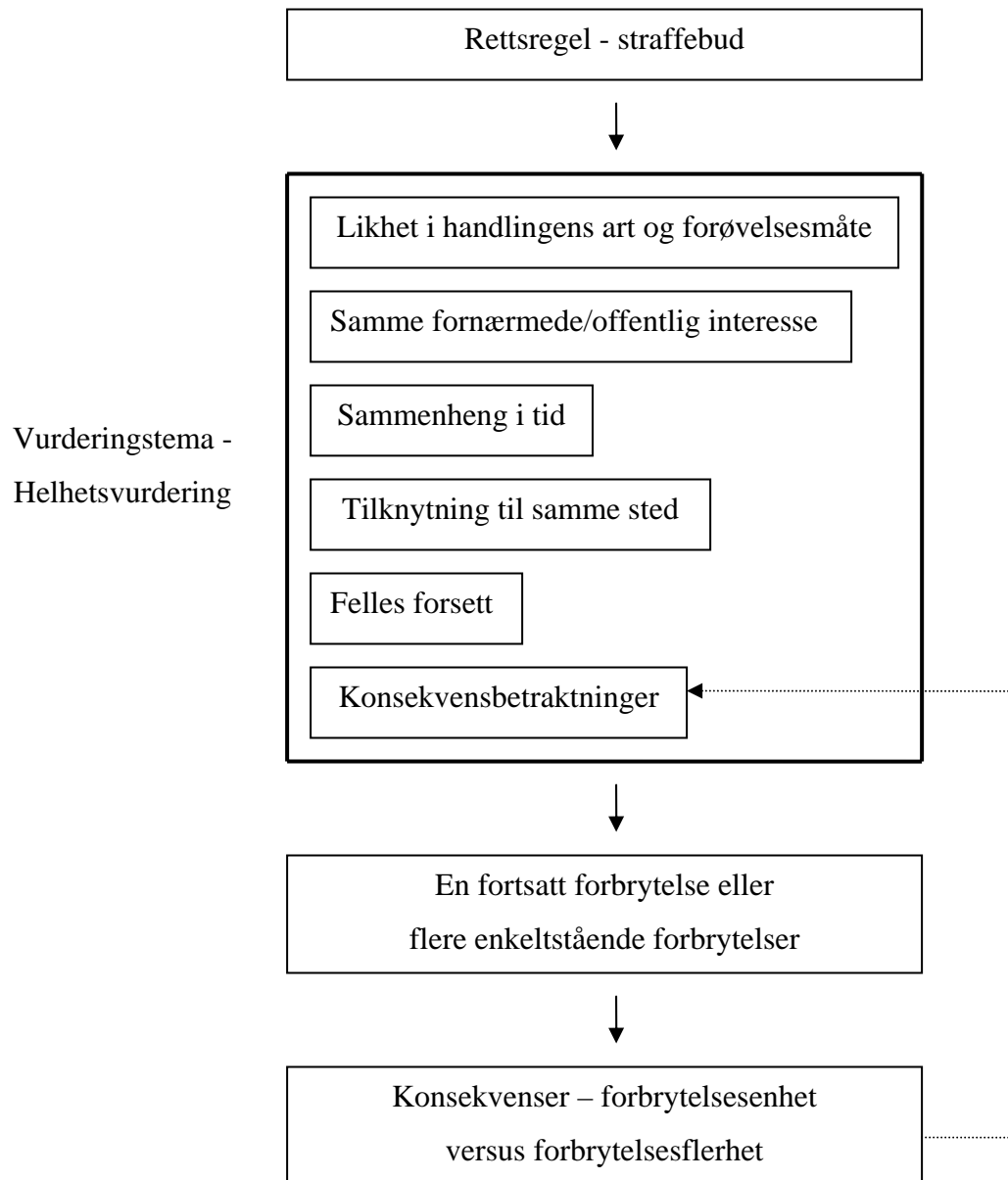
At vurderingstemaet til tider synes å være resultatstyrt kan ha betydning i flere retninger. For det første vil det kunne bli vanskeligere å forutberegne utfallet av den helhetsvurderingen som ligger til grunn for resultatet. Grunnen er at man ikke vet når retten legger konsekvensbetraktningene til grunn. Men det kan også tenkes at det blir lettere, hvis det er en kjent sak at betraktningene tas med i vurderingen.

For det andre kan det medføre at resultat av bedømmelsen blir rimeligere. Later til at domstolen legger til grunn det resultatet som den i det konkrete tilfelle finner mest rettferdig etter en avveining av de reelle hensyn som foreligger. Rimeligheten kan her realisere seg både i forhold til gjerningsmannen og den fornærmede.

Ved utarbeidelsen av Straffeloven 2005 synes det ikke å bli gjort noen endringer i rettstilstanden i forhold til når flere straffbare handlinger skal betraktes som ett eller flere lovbrudd.¹⁴² Oppgavens fremstilling synes dermed å være gjeldende også fremover i tid.

---

¹⁴² Jf. NOU 1992:23 s. 217 og NOU 1983:57 s. 232-233.

Figur 2

7 Litteraturliste

Bøker

- Andenæs, Johs, Magnus Matningsdal og Georg Fr. Rieber-Mohn. *Alminnelig strafferett*. 5. utgave. Oslo, 2004.
- Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess bind 1*. 3.utg. Oslo, 2000.
- Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess bind 2*. 3.utg. Oslo, 2000.
- Bjerke, Hans Kristian og Erik Keiserud. *Straffeprosessloven Kommentartutgave Bind 1*. 3. utg. Oslo, 2001.
- Eckhoff, Torstein og Jan E. Helgesen. *Rettskildelære*. 5.utg. Oslo, 2001.
- Eskeland, Ståle. *Strafferett*. 1. utg. Oslo, 2000.
- Greve, Vagn, Asbjørn Jensen og Gorm Toftegaard Nielsen. *Kommenteret straffelov, Almindelig del*. 8.utg. 2005.
- Hov, Jo. *Rettergang 2, Straffeprosess*. 1. utg. Oslo, 1999.
- Jebens, Sverre Erik. *Menneskerettigheter i straffeprosessen*. 1.utg. Oslo, 2004.
- Ulväng, Magnus. *Påföljdskonkurrens – Problem och principer*. Uppsala, 2005.
- Røstad, Helge. *Innkast i straffefeltet, utvalgte emner i strafferett*. 1.utg. Oslo, 1993.

Artikler

- Eckhoff, Torstein. *Bevistema og voteringstema ved avgjørelsen av skyldspørsmål i straffesaker*. Lov og Rett 1986. s. 393-408.
- Matningsdal, Magnus. *Forholdet mellom tiltalebeslutning og dom*. Jussens Venner 2002. s. 89-132. Hentet fra www.lovdato.no.
- Matningsdal, Magnus. *Grensen mellom skyld- og straffespørsmål*. Jussens Venner 1998. s.273-299. Hentet fra www.lovdato.no.
- Øyen, Ørnulf. *Fortsatt forbrytelse*. Jussens Venner 2005. s. 218-258. Hentet fra www.lovdato.no.

Forarbeider

- Ot.prp.nr 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)
- Ot.prp.nr 60 (2004-2005) Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven (romavlytting og bruk av tvangsmidler for å forhindre alvorlig kriminalitet)
- Inst.O.nr 72 (1984-1985) Innstilling frå justiskomiteen om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosesslova mm.
- SKM 1896 – Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge
- NOU 1982:25 Narkotikalovbrudd, ran og heleri
- NOU 1983:57 Straffelovgivningen under omforming
- NOU 1992:23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser
- NOU 2002:4 Ny straffelov – Straffelovkommisjonenes delutredning 7
- NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern. Politimetoder i forebyggende øyemed

Annet

- Bokmåls-ordboka. *Definisjons- og rettskrivningsordbok*. 2.utg. Oslo, 1993.
- Gyldendal Rettsdata. *Norsk Lovkommentar Studentutgaven*. Elektronisk utgave (oppdatert januar 2007).

Norske lover

- Kongeriget Norges Grundlov av 17.mai 1814
- Almindelig borgerlig Straffelov av 22.mai 1902 nr 10
- Lov om vern mot forurensinger og om avfall av 13.mars 1981 nr 6
- Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22.mai 1981 nr 25
- Lov om viltet av 29.mai 1981 nr 38
- Lov om politiet av 4.aug 1995 nr 53
- Lov om straff av 20.mai 2005 nr 28

Utenlandske lover

- Borgerlig Straffelov nr 126 af 15.april 1930

Norsk rettspraksis

- Rt-1912-215
- Rt-1921-90
- Rt-1931-920
- Rt-1940-25
- Rt-1948-741
- Rt-1952-1071
- Rt-1953-1577
- Rt-1955-132
- Rt-1957-387
- Rt-1957-1255
- Rt-1962-263
- Rt-1964-787
- Rt-1966-399
- Rt-1970-540
- Rt-1970-1150
- Rt-1972-979
- Rt-1975-79
- Rt-1979-190
- Rt-1980-185
- Rt-1980-632
- Rt-1980-652
- Rt-1980-1021
- Rt-1983-316
- Rt-1983-1127
- Rt-1983-1357
- Rt-1984-167
- Rt-1984-1281
- Rt-1985-43
- Rt-1985-520
- Rt-1985-584
- Rt-1985-588
- Rt-1986-288
- Rt-1986-903
- Rt-1986-1076
- Rt-1987-371
- Rt-1987-1049
- Rt-1988-1438
- Rt-1989-145
- Rt-1989-517
- Rt-1989-843
- Rt-1990-156
- Rt-1990-203
- Rt-1990-309
- Rt-1990-401
- Rt-1991-274
- Rt-1992-445
- Rt-1992-562
- Rt-1992-625
- Rt-1992-1103
- Rt-1992-1224
- Rt-1992-1463
- Rt-1993-335
- Rt-1993-1009
- Rt-1994-22
- Rt-1994-203
- Rt-1994-319
- Rt-1994-786
- Rt-1994-1129
- Rt-1995-1491
- Rt-1995-1922
- Rt-1996-60
- Rt-1996-267
- Rt-1996-353
- Rt-1997-1771
- Rt-1998-1416
- Rt-1998-1945
- Rt-1999-695
- Rt-1999-1804
- Rt-2001-38
- Rt-2002-917
- Rt-2004-595
- Rt-2004-1556
- Rt-2004-1844
- Rt-2005-934
- Rt-2006-964
- HR-1991-01217s
- HR-2006-02166-U

8 Lister over tabeller og figurer m v

Figur 1 – Det daglige versus det rettslige

Figur 2 – Vurderingstemaet